

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1925.

Första kammaren.

Nr 17.

Onsdagen den 11 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Nothin* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 96, med förslag till lag om upphörande av kammarrättens domsrätt i vissa mål.

Herr statsrådet *Wigfors*s avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 90, angående kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna;
nr 94, angående avlöningsförmåner m. m. åt vissa kronojägare i Villingsbergs revir;
nr 95, med förslag till allmänt resereglemente;
nr 98, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper; samt
nr 99, angående ändrad disposition av det å 1915 års riksstat uppförda anslaget till hydrografisk-biologiska undersökningar i Atlantiska oceanen.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Riksdagsman, direktör *Ake Ingeström*, lider av Arterioscleros (Hypertension) och är på den grund under en tid av 3 veckor förhindrad deltaga i riksdagsarbetet, intygas.

Stockholm den 10 mars 1925.

H. von Matern,
leg. läkare.

Anställdes val av dels sex revisorer för granskning av statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, dels ock sex suppleanter för dessa revisorer; och befunnos efter valförrättningens slut följande ledamöter av riksdagens första kammare hava blivit utsedda till

revisorer:

herr Nilsson, Johan, i Malmö,	med 77 röster,
» Johansson, Johan Bernhard,	» 77 »
» Rosén, E. J. G.,	» 77 »
» Bårg, A. J.,	» 77 »
» Frändén, A. O.,	» 77 »
» Elisson, A. P.,	» 77 » ;

suppleant för herr Nilsson, Johan, i Malmö:

herr Björnsson, J. E., med 77 röster;

suppleant för herr Johansson, Johan Bernhard:

herr Rooth, A. R., med 77 röster;

suppleant för herr Rosén, E. J. G.:

herr Larson, V. Edward, med 77 röster;

suppleant för herr Bärög, A. J.:

herr Nilsson, Nils August, med 77 röster;

suppleant för herr Frändén, A. O.:

herr Svensson, N. J. Martin, med 77 röster;

suppleant för herr Elisson, A. P.:

herr Ericson, K. Oscar, med 77 röster.

Herr **talmannen** yttrade: Efter samråd med talmanskonferensen ber jag beträffande riksdagsarbetet vid påsktiden att få meddela följande:

De sista arbetsplena före påsk bliva torsdagen den 2 och, om så erfordras, fredagen den 3 april. Därefter komma, såvitt icke inträffande omständigheter annat föranleda, endast bordläggningsplena att hållas till torsdagen den 16 april, då arbetsplenium äger rum klockan 2 på dagen och då de gemensamma omröstningar, som föreligga, komma att verkställas.

Föredrogos, men bordlades änyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkande nr 16 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 15—18.

Föredrogos änyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 2, angående regleringen för budgetåret 1925—1926 av utgifterna under riksstatens andra huvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
lag-
beredningen.*

Punkten 3.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) för fortsatt uppehållande av lagberedningens verksamhet för budgetåret 1925—1926 anvisa ett extra reservationsanslag å 75,000 kronor; samt

b) för beredande av dyrtidstillägg motsvarande ersättning till lagberedningens personal för samma budgetår anvisa ett extra förslagsanslag å 6,500 kronor.

Herr **Hellberg**: Ja, herr talman, det är visserligen nästan med bävan, som jag dristar mig att begära ordet vid denna punkt. Det mäktiga statsutskottet åtnjuter ju en sådan ställning här i riksdagen, att om det enhälligt tillstyrker något, är det nästan att betrakta som en förmäthenhet, om man på någon punkt

tillåter sig att uttala någon tvekan. Jag ber därför, att det inte må illa upp- tagas, om jag här vördsamt anhåller om en liten upplysning.

Vid genomläsningen av motiveringen för detta anslagsyrkande har det väckt min uppmärksamhet, att under hela tiden från 1903 till 1919 anslaget till lagberedningen utgick med endast 50,000 kronor om året och därefter för varterera av de bägge påföljande åren 1920—21 med 60,000 kronor. Alltså under den allra värsta dyrtiden inskränktes anslaget till detta belopp, 50- å 60,000 kronor. År 1922 höjdes det sedan upp till 75,000 kronor, men därpå återgick det till det lägre beloppet, mellan 50- och 60,000 kronor. Om man nu ser efter i propositionen, finner man, att den 1 juli i fjol fanns på detta anslag en besparing på nära 22,000 kronor, trots att det under de senare åren återigen utgått med det lägre beloppet av mellan 50- och 60,000 kronor. Då synes det mig, herr talman, att man nästan inte kan undgå att fråga sig, vad som kan föranleda att nu igen anslaget skall höjas till toppunkten. Det förefaller mig, som om det vore rimligt, att om någon höjning skall ske — det säges ju, att reservationerna äro i hög grad tagna i anspråk — man i alla fall funne anledning att begränsa den till något sådant som 65,000 eller eventuellt 70,000 kronor. Det blir i alla fall i dessa besparingstider, då det knipes på varje anslag till än så behjärtansvärda ändamål, en besparing av 5- å 10,000 kronor.

Jag skall naturligtvis inte framställa något yrkande, då jag inte känner anledningen till denna anslagsförhöjning; men nog förefaller det mig egendomligt att, då man i fjol hade en besparing på, som jag nämnde, nära 22,000 kronor, man nu i år skall höja anslaget med 20,000 kronor.

Herr statsrådet **Nothin:** Herr talman, jag hade icke väntat någon debatt på denna punkt, och jag är därför icke i tillfälle att så uttömmande och fullständigt som jag skulle velat besvara den ärade talarens förfrågan.

Emellertid vill jag beträffande jämförelsen med föregående års kostnad erinra därom, att före budgetåret 1923—1924 kostnaderna för dyrtidstillägg till befattningshavare i lagberedningen bestritts av andra huvudtitelns allmänna anslag till dyrtidstillägg till befattningshavare i statens tjänst medan dessa kostnader numera bestredes av nu ifrågavarande anslag. Redan häri föreligger alltså en väsentlig anledning till olikheter i kostnadsberäkningarna. Givet är, att jag icke nu kan i detalj ange huru anslagsbeloppet beräknats. Jag kan emellertid försäkra, att i höstas, då huvudtiteln blev genomgången, jag noga granskade kostnadsberäkningarna, och då kom till det resultatet, att vad lagberedningen själv föreslagit, var hållbart och borde begäras. Att det var en avsevärd reservation vid utgången av senaste budgetåret möjliggjorde ju, att man kunde beräkna ett lägre anslag för nu löpande budgetår, men det medför också, att man inte kan räkna med någon väsentlig reservation vid utgången av detta samma budgetår, utan i stället måste höja upp anslaget för det nästkommande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 4.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen dels att för fortsatt uppehållande av processkommissionens verksamhet för budgetåret 1925—1926 anvisa ett extra reservationsanslag å 89,500 kronor, dels ock att för beredande av dyrtidstillägg motsvarande ersättning till processkommissionens personal för samma budgetår anvisa ett extra förslagsanslag å 4,500 kronor.

Anslag till lagberedningen.
(Forts.)

Anslag till processkommissionen.

Anslag till
processkom-
missionen.
(Forts.)

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förcheft en inom första kammaren av herr S. Luterkort väckt motion, nr 142, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag för fortsatt uppehållande av processkommissionens verksamhet och för beredande av dyrtidstillägg motsvarande ersättning till processkommissionens personal.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å herr Luterkorts berörda motion, i likhet med vad för innevarande budgetår ägt rum,

a) för fortsatt uppehållande av processkommissionens verksamhet för budgetåret 1925—1926 anvisa ett extra reservationsanslag å 89,500 kronor; samt

b) för beredande av dyrtidstillägg motsvarande ersättning till processkommissionens personal för samma budgetår anvisa ett extra förslagsanslag å 4,500 kronor.

Herr Luterkort: Herr talman, mina herrar! Den motion, som jag tillåtit mig väcka och varom frågan är i denna punkt av det förevarande utskottsutlåtandet, är av den beskaffenhet, att jag anser mig böra beledsaga utlåtandet med några ord i ämnet.

Processkommissionens historia börjar ju, som herrarna veta, med ingången av år 1912, men det kan inte vara meningen att jag här skulle ingå i detta instituts många gånger repeterade historia. Vändpunkten i denna historia ingår med år 1919. Dels ifrågasattes detta år från kommissionens sida en omläggning av de arbetsformer, som från början voro tänkta för kommissionen, dels sökte man ock få fastslaget, att man skulle ha rätt att frångå själva grundtanken vid kommissionens skapande, nämligen att den skulle utarbete ett *principbetänkande* rörande huvudgrunderna för en processreform, och i stället övergå till utarbetandet av fullständigt motiverade lagförslag. Herrarna torde också ha sig bekant, att 1919 års riksdag ställde en annan uppfattning mot denna processkommissionens, nämligen att kommissionen skulle fullfölja sitt arbete i enlighet med de ursprungligen tänkta grundlinjerna.

Det kan vara av intresse med avseende på vad jag senare kommer att säga, att anmärka hurusom dåvarande departementschefen, nuvarande ledamoten av andra kammaren, herr Eliel Löfgren, ställde sig bakom dessa krav från processkommissionens sida att få, på sätt jag nämnt, omlägga sitt arbetssätt. Men nu veta herrarna, att herr Löfgren, och i denna kammare herr Fehr, väckt en motion, som avser omorganisation av åklagarväsendet. Dessa båda motioner äro likalydande och det heter där bland annat: »I betraktande av de tungt välgande skälen för omedelbar reform av det förberedande förfarandet och tvångsmedlen kan man icke värja sig för den tanken, att processkommissionen vid sitt energiska motstånd mot detta sedan fyrtio år aktuella reformkrav mindre letts av hänsyn till *nutidens* oundgängliga krav än av omsorgen om att dess egna, hittills för den stora allmänheten fördolda cirklar för en oviss framtid icke måtte rubbas. Det må vara tillåtet att säga att resultatet av kommissionens snart fjortonåriga verksamhet näppeligen berättigar den att fortfarande göra anspråk på något sådant monopol på svensk rättegångsreform. Tvärtom borde kommissionen snarare känna sig därav föranlåten att välvilligt medverka till allt som kan göras för att förbättra det svenska rättegångsväsendet, medan den stora reformen ännu befinner sig i ett fullständigt oskönjbart fjärran.» Ja, man må tillåta sig en stilla undran, om inte herr Löfgren nu själv tycker att hans ställning i saken år 1919 var något underlig och om han icke

känner ett visst medansvar för de förhållanden i fråga om processkommissionen, som hans medmotionär påtala.

Herrar Löfgren och Fehr säga, att det är ett fullständigt oskönjbart fjärran, vari vår processreform för närvarande befinner sig, och det torde också förhålla sig så. Enligt processkommissionen är detta fjärran icke längre avlägset än till mitten av 1926 eller sist under senare delen av nämnda år. Men år 1919 — jag kan anmärkningsvis nämna, att jag icke skall ta fasta på alla andra fullständigt omöjliga tidsbestämningar, som under tidernas lopp lämnats rörande tidpunkten för avlämnandet av kommissionens betänkande — hade statsutskottet inhämtat. att kommissionen ansåg sig kunna offentliggöra ett lagutkast rörande domstolsorganisationen jämte en principbehandling av grundlinjerna i god tid under 1920 års riksdag. Året därpå skulle man sålunda vara färdig med sitt utlåtande. Jag skall nu, mina herrar, underlåta att söka draga några slutsatser av vare sig det ena eller det andra av dessa uttalanden rörande tiden för avslutandet av processkommissionens verksamhet. Jag vill i detta sammanhang betona, att med mina utgångspunkter för bedömning av denna fråga ligger skulden till, att det blivit som det är, icke på de olika ledningar, som under årens lopp kommit att stå för processkommissionen. Vi känna ju alla att en mängd olycksaliga omständigheter — jag anser mig skyldig att här medge det — spelat in beträffande kommissionens verksamhet, och det kan inte vara tal om att här komma med några slags ansvarsanmärkingar beträffande ledningen. Men ansvaret vilar enligt min mening hos statsmakterna, vilka så att säga lämnat denna för vårt rättsväsende så oerhört viktiga utredning för mycket åt sig själv, i stället för att efter en gång fastställda riktlinjer med fast hand föra arbetet fram till en slutpunkt. Kritiken träffar icke någon särskild regering eller någon särskild departementschef. Alla dela de ansvaret för att icke ha ägnat denna fråga det personliga och kontinuerliga intresse, som ämnets art betingar.

Betraktar man processkommissionens verksamhet efter det kritiska året 1919, får man samma intryck av egendomlig oklarhet, ovisshet om medlen och målet, vacklande från ståndpunkt till ståndpunkt. Jag skall här icke gå in på att visa upp, huru man från början till slut av denna kommissions verksamhet kunnat konstatera detta vacklande i ståndpunkter. Jag skall bara ta fasta på en sak, vartill jag sedermera skall knyta an, då jag återkommer till herrar Löfgrens och Fehrs ifrågavarande motion, vilken, som frågan nu ligger, det närmast är, som ger saken en verkligt reell och praktisk innebörd. År 1923, då man började bli orolig både i riksdagen och annorstädes för kommissionens verksamhet, som man så ofta förut blivit, kom man fram till den ståndpunkten efter undersökning och samråd med kommissionen och dåvarande regeringen, att man frågade sig: Är det inte möjligt att bryta ut en del av detta stora reformarbete? Skulle det inte vara möjligt att bryta ut det, som är mest brännande och mest tränger till en lösning, nämligen straffprocessreformen, och föra fram denna till lösning? Jo, sade processkommissionen, det finns ingenting som hindrar, och ja, sade regeringen, det kan ni få göra, var så goda och tag straffprocessreformen och lös den. Detta var 1923, men redan följande år 1924, fann man, att det visst icke gick på det sättet. Statsrådet Ekeberg hade då ett uttalande i saken och sade alldeles bestämt ifrån, att efter nya undersökningar och underhandlingar med kommissionen så gick det inte. Det är klart att här hänger allt så ihop, att vi måste tillbaka till grundlinjerna och processkommissionen, som ursprungligen avsetts. avge ett utlåtande rörande hela saken i ett sammanhang, ett principbetänkande rörande rättegångsreformen, innefattande såväl domstolsväsendet och straffprocessen som civilprocessen. Jag tror inte, att det kan råda något tvivel om, att den av statsrådet Ekeberg intagna ståndpunkten, vilken jag antar delas även av den nuvarande departementschefen, är den fullkomligt riktiga.

Om nu något bör förefalla riksdagen uppenbart på de handlingar, som riks-

*Anslag till
processkom-
missionen.*
(Forts.)

Anslag till
processkom-
missionen.
(Forts.)

dagen varit i tillfälle att se i ärendet och varav bland annat framgår det jag nyss visat, så är det väl, att det måste överhuvud taget vara omöjligt för processkommissionen att säga, när processkommissionen skall vara färdig med sitt arbete. Men det är något, som riksdagen ytterligare kan se, och det är, vad jag nyss framhöll, nämligen att det är alldeles nödvändigt, att statsmakterna och då främst regeringen, eller låt mig säga justitiedepartementet, skaffar sig ett fast och säkert grepp på ämnet; det är ofrånkomligt, menar jag, att vårt rättsväsendes högsta ledning ägnar processreformen en oavsläpplig och detaljerad uppmärksamhet i motsats till, vad som hittills skett såväl av den ena som av den andra regeringen.

Jag kan för min del icke se annat än, att beträffande en så viktig fråga som denna det råder precis samma förhållande, som den princip man gång efter annan gjort gällande och också följt rörande försvarsväsendet, att då stora utredningar där varit å bane, man alltid ansett, att ledningen av dessa utredningar borde ligga i händerna på *departementschefen*.

Det arbete, som processkommissionen haft att fullgöra, kan icke heller ske, vill jag vidare säga, utan i oavsläpplig kontakt med utvecklingen ute i det levande livet. Jag vill stryka under, att det är från den punkten, som jag förmenar, att det syndats högst väsentligt. Ur denna synpunkt är också enligt min mening det lekmannadeltagande i processkommissionens arbete, som 1919 anordnades för att rättfärdiga processkommissionens avvikelser från den av riksdagen utstakade vägen, icke tillfredsställande. Till och med av de mycket, mycket kortfattade redogörelser för processkommissionens verksamhet, som åtfölja denna huvudtitel, får man ett mycket starkt intryck härav. Man ser därav, hur den mindre processkommissionen är sysselsatt året om med att uppsätta beskrivningar — de kallas visserligen numera icke för lagtexter men äro i själva verket ungefär lagtexter — det vill säga koncentrerade framställningar av rätten på olika områden rörande åklagareväsendet, domstolsväsendet, advokatväsendet och dylika saker. Dessa utarbetas under årets lopp av den lilla processkommissionen, som består av juristerna. Sedermera sammankallas de sakkunniga till konferens, som, såvitt jag kunnat se, i medeltal varar omkring fjorton dagar eller tre veckor av året, och de sakkunniga genomgå då dessa mycket stora, utarbetade komplex. Jag vill våga det påståendet, att den granskning, som de sakkunniga kunna ägna dessa uppsatta böcker, icke innebär och icke *kan* innebära någon egentlig bärande lekmannakritik av dessa ytterst komplicerade och ytterst svårhanterliga frågor. Jag känner åtskilliga av de herrar, som äro ledamöter av denna lekmannadödel av processkommissionen, och jag hyser för alla, kan jag säga, ett mycket stort förtroende för deras begåvning, deras förmåga att fatta vad som helst kommer under deras prövning, men trots detta har min erfarenhet av mina samtal med dessa personer givit det bestämda intrycket, att de icke självständigt kunna bottna de stora problem, som sålunda läggas för deras ögon. Det är mycket riktigt att de ha sina åsikter om det ena eller det andra, men det är icke den frigjorda syn, som man framför allt måste begära av en lekmannaprövning i ett fall sådant som detta. Det är icke så, som jag tycker man bör tänka sig en lekmannagranskning av ett verkligt principbetänkande, och det är icke heller så, mina herrar, som riksdagen 1919 och framför allt tidigare tänkte sig, att lekmannaelementet skulle komma med, då det gällde en granskning av det principbetänkande som skulle upprättas. Den opinion, som envist vidhåller kravet på ett verkligt principbetänkande, har alltid tänkt sig, att betänkandet skulle göras färdigt kort och översiktligt och sedermera utgå till de närmast intresserade, det vill säga de jurister och även lekmän, som ha att i dagliga livet syssla med dessa frågor. Genom deras diskussion skulle skälen skapas för och emot och då detta var gjort, skulle tiden komma för lekmännens verkliga deltagande i ärendets behandling *i och utanför riksdagen*, som det hette i statsutskottets betänkande 1919. Av

denna motivering liksom av den i andra kammaren förda diskussionen framgick alldeles tydligt, att man icke avsåg någon ändring med avseende på riksdagens uppfattning om sättet för lekmannagranskningen av detta komplex.

I belysning av vad jag nu anført framstår det också i sin rätta dager, huru felaktigt det hemlighetsmakeri är, varmed detta för stora grupper av vårt folk så oerhört viktiga utredningsarbete omgives. Jag skulle trots allt våga en vädjan till herr statsrådet, om icke den nya æra i processkommissionens historia, varom jag djärvts i någon mån sia, kunde inledas med en order från statsrådets sida eller ett initiativ om utredning, huruvida icke de *tidigare* arbeten, som gjorts i processkommissionen, kunde vara mogna att läggas fram till en offentlig diskussion bland en bredare publik. Jag tror, att det är ett mycket stort antal bland lekmän och framför allt jurister, som äro intresserade av att denna sak kommer i ljuset, och att klarhet vinnes i dessa frågor, som nu äro insvepta i denna ogenomträngliga hemlighetsfullhet. Men än tydligare framstår denna sak, om vi tänka något på framtiden, den närmaste framtiden, och de stora rättegångsproblem, som nu, under de fjorton år, varunder processkommissionen levt sitt mycket skiftesrika liv, därute i livet mognat för sin lösning, mognat för lösning utan principbetänkande.

Jag återvänder härvid lämpligen till herrarna Löfgrens och Fehrs motioner vid denna riksdag. Nog förefaller det, som om dessa motionärer hade rätt, då de säga, att beträffande spörsmålet om förundersökning i brottmål, häktning med mera dylikt, det nu vore på tiden att gå från ord till handling. Motionärerna ha påvisat vilket väldigt material, som redan — utanför processkommissionen — finnes för att bedöma dessa oerhört viktiga ting. Aktualiteter ute i livet ha visat oss det skriande behovet av att något göres på området. Jag behöver icke erinra herrarna om vad som försiggått under senaste tiden och just nu i dessa dagar. Och så komma motionärerna på sitt begränsade område till samma slut, som innehålles i min motion — en tanke, för vilken jag för övrigt sedan lång tid tillbaka vid olika tillfällen gjort mig till tolk i pressen — »Förevarande utredningsarbeten torde lämpligen kunna bedrivas inom justitie- och socialdepartementen i samförstånd med processkommissionen». Motionärerna förutsätta rentav, att positivt resultat av en så bedriven utredning borde kunna föreligga redan till nästa års riksdag. Jag tror för min del, att motionärerna ha rätt härutinnan.

Men nu vill jag fråga motionärerna och även andra: Kan det vara möjligt att verkställa en så beaktansvärd handling som den av motionärerna ifrågasatta, om processkommissionen dels skall fortsätta att såsom nu ruva på sina utarbetade förslag till domstolsorganisation, och dels framförallt alltjämt, åtminstone till 1926 års slut, fortsätta sitt arbete på principbetänkande angående processreformen i dess helhet? Mig vill det synas, som om det av herrar Fehr och Löfgren föreslagna nya utredningsarbetet helt och hållet utesluter möjligheten för processkommissionens tillvaro i dess nuvarande form. Från processkommissionen har det yttrats, att under detta år skall den syssla med civilprocessen, men herrar Fehr och Löfgren yrka, att den skall på skarpen taga itu med arbeten rörande åklagarväsendet, förundersökning i brottmål och annat. Detta förutsätter de båda motionärerna, såvitt jag kan finna, skall ske under samarbete med kommissionen. Men huru blir sådant möjligt, om processkommissionen skall fortsätta sitt arbete så som under detta år ställes i utsikt enligt arbetsredogörelsen? För resten kan jag ju vända mig med min fråga till herr Fehr. Tro de ärade motionärerna, att processkommissionen kan vara med om att deltaga i ett så stort och omfattande arbete som att åstadkomma en lagstiftning om förberedande undersökning och tvångsmedel i brottmål jämte andra därmed sammanhängande ämnen samt om nödiga förbättringar

Anslag till
processkom-
missionen.
(Forts.)

i åklagarväsendets och kriminalpolisens organisation över hela riket? Processkommissionen skall ju — jag upprepar det — under året arbeta på civilprocessen, enligt löfte, som givits i senaste årets arbetsredogörelse. Och för övrigt hörde vi redan av justitieministern 1924, att processkommissionen hade utarbetat fullständiga *förslag* i de ämnen, motionärerna nu vilja, med all rätt måste man ju tycka, föra fram till en något snabbare lösning. Processkommissionen har alltså utarbetat förslag, vilkas innehåll vi icke känna. Men vi vilja se, vad det innehåller, och det förefaller svårt, att gå med på den av herrar Fehr och Löfgren föreslagna utredningen, förrän vi fått se, om vi icke kunna använda de förslag, som redan finnas hos processkommissionen. Men anlitar man nu processkommissionen till en sådan bearbetning som motionärerna förutsätta, nämligen en bearbetning av frågorna under ledning av departementschefen och eventuellt med hjälp av tillkallade sakkunniga, då är ju i själva verket processkommissionen bragt ur funktion i dessa delar av sitt verksamhetsområde.

Vi se alltså, att vi här i riksdagen i själva verket vid prövningen av den av herrar Fehr och Löfgren väckta motionen realiter ställas inför frågan om processkommissionens vara eller icke vara.

Ja, mina herrar, om nu de synpunkter, vilka, på sätt jag nu visat, framstå i ovanlig klarhet på grund av den omtalade motionen, förefinnas desamma i fråga om åtskilliga andra spörsmål, vilka icke på samma sätt som detta om förundersökningen m. m. *aktualiserats*.

Jag upprepar, vad jag förut sagt: därute i livet ha frågorna under de fjorton åren mognat för sin lösning. Och funnes icke processkommissionen, kunde de måhända snart nog, såsom herrar Löfgren och Fehr med skärpa visat, föras fram till lösning. Om nu dessa frågor, som mognat — bortsett från straffprocessen — var för sig äro av den omfattning och betydelse, att de ensamma skulle representera en omdaning av hela vårt rättegångsväsen, förefaller det böra tagas i övervägande, om det icke vore skäl, att arbetet under den allra närmaste tiden borde bedrivas på annat sätt än nu är fallet. Jag tror också att den reform, som skulle växa fram på det sättet, har en helt annan styrka än den reform, som nu snickras ihop av processkommissionen, ty den förra skulle vara på ett helt annat sätt *direkt* uppvuxen ur de kärnfriska grunderna för vår rättegångsordning.

Jag är rädd för att upptaga herrarna längre, då jag ju icke kan komma till något positivt resultat i denna sak, och därför skall jag taga fram några av de frågor, som jag talat om, och som jag sagt hava mognat till lösning utanför processkommissionen. Men jag skall endast i allra största korthet beröra, vad jag i den delen avser.

Först av allt gäller det frågan om skapande av förutsättningar för att skaffa *goda domare*. Enligt min uppfattning hava även där utvecklingslinjerna kommit i dagen. Linjerna hava klarnat och vägarna hava öppnats. Genom den omorganisation, som ägt rum med Södra Roslags domsaga, har man, synes det mig, fått till stånd förebilden för hela den blivande yttre domstolsorganisationen. Önskemålet är att överallt i riket, där förutsättningarna därför kunna förefinnas, redan inom den närmaste framtiden få till stånd inskrivningsavdelningar, varigenom domaren befrias från den stora mängd av arbete, som icke kan hänföras till egentlig domarverksamhet. Jag kan icke gå in på detta så mycket som önskligt vore, men skär man bort dessa ärenden, så skall man snart nog stå inför lösningen av vårt underrättsproblem.

Undersökningen av inskrivningsväsendets omorganisation medför också en på realiteter baserad ny domkretsindelning. Det visar sig här som på så många andra områden omöjligt att nu lösa de ständigt uppdykande frågorna om domsagoregleringarna. Obehöriga synpunkter spela in; det blir än si än så. Det

är uppenbart, att vår nya eller rättare sagt vår förnyade rättegångsordning måste komma att kräva relativt stora domsagor. I trots av att justitieombudsmannen, som haft denna utvecklingslinje för ögonen, och som föreslagit en anordning med större domkretsar har det nyligen inträffat att man ändå stannat vid att bibehålla ett allt för litet område såsom egen domkrets. Det är nu två sådana frågor, som ytterligare föreligga till prövning, och jag vågar även i detta avseende rikta en vädjan till herr statsrådet, att lösningen av dessa frågor får ske med tanke på de utvecklingslinjer, jag här skisserat.

Till sist skall jag endast vidröra en sak, som jag anser att man omöjligt kan gå förbi, när man talar om de områden där livet mognat och därmed utvecklingen gått framåt i dessa avseenden. Herrarna veta, att på ett ställe här i landet bedrivs det en privatreform rörande vårt underrättsväsen. Det är den s. k. Askimsproceduren, reformerna i Askimsdomsagan, där domhavanden tagit fasta på att utan lagändring skapa en modernisering av det nuvarande rättegångsväsendet. Utan att ingå på detaljer i fråga om detta vill jag säga, att man kan med stöd av detta arbete, som bedrivs av herr Schlyter, klart och tydligt skönja utvecklingslinjerna med avseende på det lämpliga förfarandet i framtiden vid våra häradsrätter. Jag vill också erinra om, att man tagit exempel härav och man har börjat att litet varstades skapa möjligheter att vid underrätterna arbeta på samma sätt. Jag kan dock icke underlåta att här säga, att det ligger en viss fara däri, att enskilda domare hänvisas att på egen hand utan statsmakternas direkta anvisningar och stöd reglera så viktiga förhållanden, som det här gäller. Jag behöver nog icke närmare ingå på vari faran ligger; det föreligger åtminstone en mycket stor risk för att så småningom härav skall växa upp ett osäkerhetstillstånd, som på detta område måste vara farligare än på något annat håll.

Ja, mina herrar, egentligen är det *kaos*, som härskar i fråga om rättegångsreformen. Jag har velat stryka under, att detta kaos skyndsamt bör upphöra, och endast *kan* upphöra, om högsta ledningen av rättsväsendet tager dessa frågor i egen hand.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr statsrådet Nothin: Då intet yrkande blivit framställt, skall jag fatta mig kort.

Jag är något tveksam om innebörden i den ärade talarens anförande, men såvitt jag förstod honom rätt, riktade sig hans anmärkningar bl. a. mot det sätt, varpå sakkunskapen inom processkommissionen blivit tillgodosedd. Han framhöll, att man måste stå i en oavlätlig kontakt med utvecklingen i levande livet, och att detta liv hade »mognat till en ändrad rättsutveckling ute i landet». Han hänvisade därvid till det under senare tiden ofta framhållna arbetssättet inom en viss domsaga här i landet. Jag vill då erinra om, att just häradsförhållningen i nämnda domsaga sitter som ledamot av processkommissionen. Även i övrigt är olika slag av sakkunskap, både ur juridisk och lekmannasynpunkt, på ett gott sätt tillgodosedd i processkommissionen.

Vidare riktade sig talaren mot själva sättet för processkommissionens arbete. Han gjorde gällande, att det icke var det av riksdagen begärda principbetänkandet, som inom kommissionen utarbetades, utan något helt annat. Gentemot detta vill jag hänvisa till sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande vid 1923 års riksdag; utskottet yttrar bland annat: »Enligt vad utskottet inhämtat, har kommissionens verksamhet under den nuvarande ordförandens ledning även bedrivits i enlighet med de av statsmakterna sålunda angivna riktlinjerna.» Och så sägs angående innehållet av betänkandet: »Ett dylikt betänkande kan givetvis icke innehålla allenast allmänna uttalanden angående tillämpningen av t. ex. grundsatserna om omedelbarhet och muntlighet, utan

Anslag till
processkom-
missionen.
(Forts.)

måste för att motsvara sitt ändamål i huvudsak angiva, huru dessa grundsatser skola praktiskt genomföras.» Här har alltså riksdagen genom sitt utskott granskat processkommissionens arbetssätt och uttalat sin tillfredsställelse därmed.

Ytterligare riktade talaren en anmärkning i avseende på formen för publiceringen av kommissionens betänkande. Om jag uppfattade talaren rätt, uttalade han sin anslutning till vad departementschefen år 1924 i den delen yttrat, och jag ser nu detta bekräftat genom en jakande åtbörd av talaren. Emellertid framhöll talaren, att betänkandena borde publiceras var för sig för att komma under diskussion. Men år 1924 uttalade sig departementschefen just emot en sådan särpublicering. Han yttrar nämligen i statsverkspropositionen, andra huvudtiteln sid. 9: »På grund av vad sålunda förekommit synes det mig försiktigast, att någon ändring i processkommissionens arbetsplan icke företages, utan att kommissionen får, såsom ursprungligen avsetts, i ett sammanhang avge principbetänkande angående rättegångsreformen, innefattande såväl domstolsväsendet och straffprocessen som civilprocessen.» Till detta yttrade statsutskottet sedermera vid anslagsfrågans behandling: »Den sålunda av departementschefen angivna arbetsordningen för processkommissionen sammanfaller med den, för vilken sistlidet års riksdag uttalade sig. Utskottet får därför tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag såväl i vad det avser arbetets fortsatta bedrivande» etc.

Talaren framhöll härefter det stora dröjsmål, som hade ägt rum med avseende på processkommissionen. Han sade emellertid att han icke ville lägga ansvaret på någon särskild, och jag skall villigt vitsorda, att han själv tydligen är beredd att taga sin riktiga del av ansvaret för ett ytterligare dröjsmål genom den av honom föreslagna anordningen, att nu vid en tidpunkt, då processkommissionen hunnit så långt på sitt betänkande, att två delar äro under sättning och den tredje delen under utarbetning, kommissionen skulle upplösas, och att jag till mina övriga arbetsuppgifter skulle, såsom det yrkats i motionen, få jämväl uppdraget att hava arbetet på rättegångsreformen under min omedelbara ledning. Först genom en sådan anordning skulle man ställa processreformen undan till det »oskönjbara fjärran», varom talaren yttrade sig.

Herr Luterkort: Blott ett par ord rörande en särskild sak, som herr statsrådet nämnde. Han tyckes ändå hava förbisett, att jag visst icke ville göra gällande, att processkommissionens utlåtande sådant det föreligger på det senaste stadiet, skulle tryckas. Det är klart, att detta är omöjligt, och det är ju riktigt, att detta betänkande publiceras i ett sammanhang, då det blir färdigt. Jag var också med avsikt försiktig, då jag gjorde en hänvändelse till statsrådet rörande publiceringen, i det jag sade, att jag hemställde om en undersökning huruvida icke det gamla, mycket stora materialet från äldre tider, som finnes hos kommissionen, och som säkerligen kommer att kunna diskuteras åtskilligt under tidens lopp, kunde publiceras och släppas ut till en vidsträcktare allmänhet.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag skulle kanske ha underlåtit att här yttra något, då den förste ärade talaren icke gjorde något yrkande, men då han i sitt yttrande gjorde gällande, bland annat, att statsmakterna lämnat processkommissionen, så att säga, åt sig själv, och att statsmakternas grepp på processkommissionens verksamhet varit »famlande», vill jag säga att den anmärkningen beträffande riksdagen är oberättigad. Riksdagen har hela tiden gentemot oupphörliga försök i annan riktning fasthållit vid den utgångspunkt, på vilken riksdagen ställde sig, när processkommissionen inrättades, eller att det, man väntade sig från processkommissionen var ett principbetänkande, som

skulle omfatta såväl domstolsorganisationen som civilprocessen och straffprocessen. I det avseendet har alltså riksdagen, såvitt jag förstår, varit fullt konsekvent.

Den förste talaren beklagade vidare, att processkommissionens resultat dröjt så länge. Däri kan riksdagen säkert instämma med honom. Men då han yttrade, att man icke kan med skäl göra dem, som haft ledningen, ansvariga för dröjsmålet, utan att det är olyckliga omständigheter, som inträffat och föranlett detta dröjsmål, så förstår jag egentligen icke vart den förste talaren ville komma med sina klagomål. Att man, såsom han föreslår i motionen, skulle avslå framställningen om anslag till fortsatt uppehållande av processkommissionens verksamhet kan väl aldrig komma i fråga, när man dock vet, att det på flera områden föreligger ett fullständigt utarbetat material för betänkandet, att kompletterande arbeten pågå och det vidare ställes uttryckligen i utsikt för riksdagen att senast under slutet av nästkommande år skall hela den tidigare begärda utredningen föreligga färdig. Det är naturligtvis icke klokt eller lämpligt att förfara så i detta skede och att nu uppdraga ledningen åt en helt ny institution och nya män.

Statsutskottet har i sitt utlåtande understrukt vikten av att resultatet av processkommissionens arbete blir fortast möjligt framlagt, och utskottet har uttalat förhoppningen, att det, som kommer att framläggas, bör stå i överensstämmelse med riksdagens många gånger utvecklade önsknningar. Jag tror därför, att om man nu skulle följa herr Luterkort, skulle det av honom omtalade »kaos» inträffa i mycket större omfattning än som eljest blir fallet.

Vidkommande den motion, som väckts av herrar Löfgren och Fehr, så ehuru den motionen icke hade remitterats till statsutskottet, sökte man där, i den mån man kunde, taga i betraktande, huruvida den frågan kunde behandlas oberoende av, till vilket slut riksdagen skulle komma i nu föreliggande ärende. Statsutskottet kom också till det resultat, att oavsett vilken ståndpunkt man kommer att intaga i den frågan, bör riksdagens beslut vid den nu föredragna punkten bli vad statsutskottet hemställt, vartill jag, herr talman, yrkar bifall.

Herr Lindhagen: Jag kan icke instämma med motionären i hans yrkande uti motionen, att processkommissionens verksamhet bör avbrytas just nu, när ett betänkande om rättegångsprinciperna på ett mera definitivt sätt utlovats av kommissionen i arbetsredogörelsen. Det är väl riktigt, som utskottet anmärker, att man bör avvakta detta betänkande efter så mycket bekymmer och så mycket utgifter som föregått detsamma. Emellertid har motionären gjort väl i, i alla fall, att även vid denna riksdag — såsom vid åtskilliga föregående — det uppkommit någon debatt om processkommissionens verksamhet och den svåra uppgift, den har sig förelagd, en uppgift som ju bör mana till nyttig och mogen betänksamhet på förhand, innan man kastar sig helt i trötthetens tecken i armarna på vad som helst, som kan komma från processkommissionen.

Jag begärde egentligen ordet, då herr Ekman talade om den fasthet och orubblighet, som riksdagen iakttagit och fullföljt i sina avsikter gentemot processkommissionen. Det är ganska svårt för riksdagen att iakttaga någon fasthet i sådana ämnen, som i så hög grad ligga bortom dess befogenhet och ledamöternas insikt. Men jag vill erinra om, att för ett par eller kanske tre år sedan förekom det en stor debatt här i kammaren, och där klandrades just från många håll, att riksdagen — och just under herr Ekmans ledning, tror jag — följde Kungl. Maj:ts och kommissionens uppgivande av de riktlinjer, som riksdagen en gång uppdragit för processkommissionens verksamhet. Vi voro då i elden litet var för att påpeka detta förhållande och anmärka mot det något slingriga sätt, så att säga, på vilket saken den gången hade blivit bortblandad av statsutskottet. Därom kan man ju ha olika meningar, men jag vill erinra herr Ekman om, att

*Anslag till
processkommissionen.*

(Forts.)

Anslag till
processkom-
missionen.

(Forts.)

frågan varit uppe, och jag undrar om icke riksdagen också haft sin andel i det långa uppskovet, som dock torde ligga mest i sakens natur.

Emellertid begärde jag ordet för att framhålla, att när vi nu av denna lagstiftning, som pågått förberedelsevis i över 100 år, och på vilket man offrat ofantliga kostnader, ha att motse de första frukterna, som skola underställas den allmänna opinionen, måste vi också vara beredda på, att detta betyder ett uppslag till en ny ofantlig väntan i denna komplicerade fråga i årtionden kanske. Under sådana förhållanden böra vi vid varje riksdag påpeka, och det är därför, jag begärt ordet, att man bör icke tillåta sig att oupphörligen avvisa de partiella reformerna på rättegångsväsendets område i avvaktan på att vi skola, få antaga en helt ny rättegångsreform på en gång och sluka densamma. Den kommer förmodligen att sätta sig i halsen på oss allesamman. Vi rå icke med ett sådant konststycke, utan man får göra mer eller mindre klart för sig, att de partiella reformernas väg här är den enda möjliga.

Jag kan icke undgå att påpeka, vad jag gjort förut, eller att en sådan partiell reform varit före under långliga tider i början av sekelskiftet rörande bevisningslagen och även i fråga om ersättning till vittnen och dylikt. I den förra frågan har Kungl. Maj:t två gånger framlagt proposition, och väckts upprepade motioner. Den föll dock i riksdagen på andra kammarens motstånd, icke mot lagen, men på grund av en annan betänklighet. När sedan äntligen andra kammaren ville vara med om att antaga denna nya bevisningslag, då remitterades den icke ens till processkommissionen, utan låg en lång följd av år och sov dödens sömn i justitiedepartementet, tills den för ett par år sedan jämte skrivelsen om vittnesersättningen utan någon motivering, tror jag, avfördes från dagordningen helt och hållet genom beslut av Kungl. Maj:t i konselj. Förslaget till bevisningslagen innehöll åtskilliga viktiga stadganden, som domstolarna ofta behöva i vårt land för att skipa verklig rättvisa, bland annat om införande av skyldighet för part att i vissa fall förete handlingar för att få fram sanningen i saken, en skyldighet, som är lika gammal som den romerska rätten, men varom saknas föreskrift i vår lagstiftning. Detta och åtskilligt annat hava domstolarna fått umbära i sin egenskap av verktyg för rättens förverkligande, och det kan väl icke få fortgå på samma sätt ännu i kanske en mansålder i avvaktan på ett förslag, som till sist kanske befinnes vara fullkomligt omöjligt.

Herr Luterkort: Först ett par ord i anledning av herr Ekmans yttrande. Jag vill visst vitsorda hans uppgift att riksdagen i ett avseende intagit en fast ståndpunkt och verkligen vidnållit kravet i fråga om principbetänkandet. Men jag vill därvid tillägga, att jag har mig bekant, hurusom statsutskottets ståndpunktstagande år 1919 föregicks av särskilda bestämda uttalanden från juristhåll utanför utskottet, att utskottet måtte på skarpen säga ifrån, att den av riksdagen ursprungligen intagna ståndpunkten icke finge under några omständigheter lämnas utan beaktande.

Sedan vill jag säga, att jag fortfarande med stort intresse skulle velat höra vad motionärerna Löfgren och Fehr tro i fråga om möjligheten att realisera förundersöknings- och åklagarereformen. Det är ostridigt att det just nu råder ett allmänt och livligt intresse för denna reform. Men huru kunna motionärerna tänka sig att det skall gå, att till nästa riksdag få fram denna reform, under det att processkommissionen fortfarande skall arbeta som den satt i utsikt?

Och så till sist: Jag vidhåller min uppfattning, att det riktiga sättet, med hänsyn till den utveckling som ägt rum, vore om departementschefen själv toge hand om arbetet med anlitan av processkommissionen och alla de källor, som nu förefinnas. Det är klart att resultatet av ett dylikt arbetssätt beror på, vilken kraft som finnes hos departementschefen, men jag är fullkomligt över-

tygad, med den kännedom jag äger om den nuvarande departementschefen, att han besitter denna kraft och att det skulle vara honom möjligt att gripa sig verket an. Man säger på andra håll, att detta vore att kasta ut saken i vida fältet, men enligt min åsikt är det det enda sättet att inom rimlig tid komma till ett resultat. Det är handlingens väg; fortsätter man på den andra vägen, så veta vi enligt erfarenheten icke alls, vart det bär hän.

*Anslag till
processkom-
missionen.
(Forts.)*

Herr Fehr: Den motion, som väckts av herr Löfgren i andra kammaren och av mig i denna kammare angående förundersökning i brottmål och vissa därmed sammanhängande frågor, har på sista tiden vunnit ett gott och kraftigt stöd genom åtskilliga gynnsamma eller ogynnsamma omständigheter, huru man nu vill taga dem. Jag tänker i första rummet på Hammarbymålet, vidare på Halvarsdramat — och senast i dag på herr Luterkort.

Det har från vår sida varit all anledning till tacksamhet mot dem, som framhållit, att de i nämnda avseenden påtalade bristerna snart böra avhjälpas, men jag beklagar, att jag icke kan inse, att denna vår motion med fördel kan av motionären rörande föreliggande punkt tagas till intäkt för det i hans motion framställda yrkandet på processkommissionens avskaffande. När vi motionärer utgå från att arbetet på den speciella reform vi förorda skall ske i samarbete med processkommissionen, förutsätter detta att processkommissionen åtminstone för närvarande skall bestå.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 5 och 6.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkten 8.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9.

Lades till handlingarna.

Punkterna 10—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkterna 24—29.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

I denna punkt hade utskottet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning och med avslag å två

*Anslag till
fångvården.*

Anslag till
fångvården.
(Forts.)

likalydande motioner, väckta, den ena (nr 90) inom första kammaren av herr *Aug. Ljunggren* och den andra (nr 152) inom andra kammaren av herrar *Pehrsson* i Göteborg och *Mogård*, mätte

a) bestämma antalet ordinarie befattningar vid fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten på följande sätt:

Fångvårdsstyrelsen.		Lönegrad
Befattning		
1 överdirektör		A 2
2 byråchefer		B 30
2 byrådirektörer		B 28
1 kamrerare		B 24
2 sekreterare		B 24
1 aktuarie		B 21
2 notarier		B 21
2 revisorer		B 21
2 assistenter av 3:e klass		B 16
2 kansliskrivare		B 11
1 förste expeditionsvakt		B 7
2 kanslibiträden		B 7
2 expeditionsvakter		B 5
3 kontorsbiträden		B 4
2 skrivbiträden		B 2

Fångvårdsstaten.		
1 direktör av 1:a klass		B 27
4 direktörer av 2:a klass		B 26
1 förste pastor och överlärare		B 26
15 direktörer av 3:e klass		B 24
4 pastorer och förste lärare		B 24
1 kamrerare		B 22
3 assistenter av 1:a klass		B 20
9 assistenter av 2:a »		B 18
15 assistenter av 3:e »		B 16
8 kronohäktesföreståndare av 1:a klass		B 16
7 » » 2:a »		B 15
2 assistenter av 4:e klass		B 12
12 uppsyningsmän		B 10
3 yrkesmästare av 1:a klass		B 10
23 » » 2:a »		B 8
46 överkonstaplar		B 8
4 första vaktfruar		B 6
402 vaktkonstaplar		B 6
36 vaktfruar		B 1

b) godkänna följande stater för fångvården att tillämpas från och med budgetåret 1925—1926:

A. Avlöningsstat.

Fångvårdsstyrelsen.		
Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag . . . kronor		148,700
Vikariatsersättningar, förslagsanslag »		5,000
Arvoden à 2,000 kronor till två fullmäktige »		4,000
Avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare m. m. . . »		16,000

Fångvårdsstaten.

Anslag till
fångvården.
(Forts.)

Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag . . .	kronor	2,004,500
Vikariatsersättningar, förslagsanslag	»	150,000
Avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare m. m., förslagsanslag	»	250,000

B. Omkostnadsstat.

Övriga kostnader för fångvård, förslagsanslag	»	1,190,400
		<u>Summa förslagsanslag kronor 3,768,600;</u>

samt

c) sänka det ordinarie förslagsanslaget till fångvården från dess nuvarande belopp, 3,840,000 kronor, med 71,400 kronor till 3,768,600 kronor.

I herr *Ljunggrens* samt herrar *Pehrssons* i Göteborg och *Mogårds* berörda motioner hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag om indragning av befattningen som pastor och förste lärare vid centralfängelset å Långholmen och att anslag för avlöning av sagda befattning fortfarande måtte uppföras i staten för fångvården till samma belopp som för budgetåret 1924—1925.

Enligt en vid förevarande punkt avgiven reservation hade herrar *J. L. Widell*, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *O. Bergqvist*, *P. Nilsson* i Bonarp, *S. Bengtsson* i Norup och *B. F:son Holmgren* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse reservationen visade, slutande med en hemställan, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med bifall till herr *Ljunggrens* samt herrar *Pehrssons* och *Mogårds* berörda motioner, måtte

a) bestämma antalet ordinarie befattningar vid fångvårdsstyrelsen och fångvårdsstaten på följande sätt:

Fångvårdsstyrelsen.

Befattning	Lönegrad
------------	----------

Fångvårdsstaten.

15 direktörer av 3:e klass.	B	24
5 pastorer och förste lärare	B	24
1 kamrerare	B	22

b) godkänna följande stater för fångvården att tillämpas från och med budgetåret 1925—1926:

A. Avlöningsstat.

Fångvårdsstyrelsen.

Fångvårdsstaten.

Avlöningar till ordinarie tjänstemän, förslagsanslag . . .	kronor	2,013,000
--	--------	-----------

Avlöningar till icke-ordinarie befattningshavare m. m., förslagsanslag	»	247,500
--	---	---------

B. Omkostnadsstat.

		<u>Summa förslagsanslag kronor 3,774,600,</u>
--	--	---

samt

Anslag till
fångvärdens.
(Forts.)

c) sänka det ordinarie förslagsanslaget till fångvärdens från dess nuvarande belopp, 3,840,000 kronor, med 65,400 kronor till 3,774,600 kronor.

Herr Bergqvist: Herr greve och talman! Jämte några andra av utskottets ledamöter har jag vid denna punkt anfört reservation och skall be att få yttra några ord i anledning härav för att närmare motivera reservationen.

Den personal, som är anställd för sjalavården och fångundervisningen vid det centrala fängelset å Långholmen fick sin nuvarande organisation vid 1921 års riksdag, och denna trädde i kraft år 1922. Alltså har denna personal med nuvarande anställning och med dess nuvarande unngift verkat endast sedan tre år tillbaka. De där anställda äro dels en förste pastor och överlärare, dels en pastor och förste lärare och dels två lärareassistenter. Nu ifrågasättes av fångvårdsstyrelsen indragning av den ena av pastorsbefattningarna vid fängelset, och Kungl. Maj:t har framlagt förslag till riksdagen härom, vilket också av utskottet tillstyrkes. För min del kan jag icke finna, att de skäl, varpå förslaget grundats, varit övertygande. Fångvårdsstyrelsen medgiver ju själv, att pastorerna och lärarna hittills haft full sysselsättning i sitt arbete, men fångvårdsstyrelsen uttalar vissa förmodanden om den framtida utvecklingen av fängelset, som skulle kunna göra, att man företog en inskränkning beträffande dessa platser, vilkas innehavare ha till uppgift att inverka på fångarnas moraliska och intellektuella liv. Det ställdes sålunda i utsikt, att fångarnas antal möjligen skulle minskas mer och mer. Jag skall till belysning härav be att få meddela några siffror. Enligt uppgifter jag erhållit helt nyss har sammanlagda fångantalet i riket från den 1 juli 1924 till den 1 mars 1925 ökat med 269. Fångantalet, som i fängelset på Långholmen den 1 augusti 1924 var 437, var den 1 februari 1925 482, sålunda icke en minskning utan en ökning. Ser man särskilt på kronohäktesavdelningen vid Långholmen, där den pastor, vars befattning nu skulle indragas, har sin huvudsakliga verksamhet, så är fångantalet även där fortfarande rätt stort, icke mindre än 157 stycken. Man har visserligen invänt, att det är fångar, som undergå kortare straff, som sitta där och att man egentligen icke hade utsikt att utöva inverkan på fångar, som hade kortare straff än 3 månader. Jag vill då meddela, att av dessa 157 fångar blott ett 50-tal ha 3 månader eller därunder och att alla de övriga, sålunda mer än två tredjedelar, ha över 3 månader och somliga ända till 2 år. Det har också talats av fångvårdsstyrelsen om att sedan det inrättats ungdomsfängelser, de yngre fångarna överflyttas till dessa fängelser. Det finnes sådana i Uppsala och Gävle, men dessa äro fullsatta; det har meddelats, att det den 1 februari 1925 var 52 fångar i Uppsala och 74 i Gävle, och att dessa fängelser icke kunde taga emot flera fångar. Därför torde utvecklingen icke heller här inverka på det arbete, som åligger pastorerna vid Långholmen. Jag skall nämna, vad löneregleringskommittén sagt angående dessa prästers arbete. Denna kommitté uttalade sig i saken år 1921 och säger att »inom kommittén hade framhållits, hurusom dessa befattningshavares verksamhet utvidgats och omlagts från att förut hava innefattat så gott som uteslutande rent prästerliga uppgifter till en mera allomfattande etisk och social verksamhet på fångvärdens område, en förändring i befattningarnas karaktär som borde tydligt utmärkas i deras benämningar». Skall detta program kunna genomföras, är det tydligt, att en präst icke är tillräcklig, med det stora antal fångar, som finnas å Långholmen. Den viktigaste sidan av fångvärdens är ju givetvis, att man söker inverka på fångarna till deras moraliska förbättring och därav följer, att man icke kan taga fångarna så att säga i en klump, utan man måste behandla dem individuellt och personligt. Man får icke anse fången endast såsom ett nummer i fängelset, utan måste anse och behandla honom såsom en person, om man skall inverka på honom, och därför är det nödvän-

ligt att träda i beröring med var och en särskilt. Fångvårdsstyrelsen har också själv insett, att det icke räcker med en enda präst, och har därför föreslagit i likhet med Kungl. Maj:t, att ett belopp av 2,500 kronor skulle anvisas för anskaffande av tillfällig prästhjälp. Men denna präst, vars hjälp huvudsakligen skulle innebära, att han predikade under högmässogudstjänsten i fängelset, skulle icke komma i någon vidare personlig beröring med fångarna, och, fastän jag naturligtvis måste tillskriva predikan stor betydelse, får jag dock säga, att det är den personliga beröringen som uträttar mest, och i varje fall måste till den öppna förkunnelsen anknytas en personlig inverkan. Man har mer och mer frångått den uppfattningen, att straffet allenast skall vara en satisfaktion till samhället från den straffades sida, en satisfaktion för det brott han begått, och i stället har man funnit, huru mycket riktigare den uppfattningen är, att straffet jämväl skall vara ett medel till den straffades förbättring. Det är givet att denna uppfattning av saken måste beredas mer och mer rotfäste även inom fångvården. Om man verkligen vill främja denna berättigade synpunkt, är det väl litet underligt att göra indragning just bland de krafter, som ha denna sida av fångvården till sin uppgift.

Jag vill därför hemställa till kammaren, att den ville bifalla det förslag, som är framlagt av reservanterna, och ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hallin: Herr greve och talman! Det är förunderligt, huru lätt det är att tala om sparsamhet här i kammaren, men huru svårt det är, när man kommer till de speciella fallen, att föra ut sparsamheten i praktiken. Här är nu ifrågasatt av Kungl. Maj:t på den ansvariga verkstyrelsens förslag att indraga en lärarebefattning vid centralfängelset på Långholmen, som befunnits vara under nuvarande förhållanden icke behöfvlig. Det har nämligen konstaterats, att med de krafter, som därstädes stå till förfogande för hithörande uppgifter, det är överkvalificerad arbetskraft som tages i anspråk, i det att de båda lärareassistenterna icke behövt tagas fullt i anspråk för deras lärareverksamhet utan understundom användas till skrivhjälp inom fängelset. Detta har givit anledning, på grund av uppkommen vakans, till undersökning, huruvida icke någon av de fyra lärarebefattningar, som nu finnas vid fängelset i fråga, nämligen en förste pastor och överlärare, en pastor och förste lärare samt tvenne lärareassistenter, skulle kunna indragas, och man har vid noggrant övervägande härom inom fångvårdsstyrelsen kommit till det resultatet, att pastors- och förste lärarebefattningen vore den som skulle kunna indragas och detta utan någon olägenhet. Detta förslag, innebärande en besparing av c:a 6,000 kronor årligen, har Kungl. Maj:t framburit och statsutskottet har icke kunnat finna annat, än att de skäl, förslaget är byggt på, ha varit så goda och övertygande, att utskottsmajoriteten ansett sig böra tillstyrka detsamma.

Gentemot den föregående ärade talaren, när han började sitt anförande med att påstå, att denna organisation endast skulle vara tre år gammal, att den skulle vara så ung, menade han, att det icke vore lämpligt att nu börja rucka på densamma, vill jag säga, att det är att framställa saken i icke fullt riktig dager, ty dessa fyra befattningar ha funnits vid ifrågavarande centralfängelset mycket länge. Och det är sedan år 1921 endast en ny löneroglering, som kommit dessa befattningshavare till del, utan att någon ändring av antalet skett för dem, ty de ha, vill jag minnas, funnits ända sedan 70-talet. I varje fall var det redan på 1890-talet en ganska fast organisation, och efter 1910 års löneroglering har det funnits fyra befattningshavare, två pastorer och två andra lärare. Således: att det skulle vara en så ung organisation, att man därför icke borde röra vid den, är icke fullt riktigt.

Anslag till
fångvården.
(Forts.)

Det är givet, att det kan finnas fog för sådana anmärkningar, som de herr Bergqvist nyss framförde mot att draga in denna pastors- och lärarbefattning, men alla de synpunkter — etiska och sociala — herr Bergqvist androg ha med säkerhet tagits noggrant i beaktande av de myndigheter, som haft att överväga och framlägga förslag i frågan. Och då är jämväl att märka, att särskilt den avdelning inom fångvårdsstyrelsen, som väl har det största intresset i denna fråga, den sociala byrån därstädes, den har varit på det klara med, att indragningen skulle kunna göras. Vi ha på senare tider fått nämnda sociala avdelning utökad med bland annat en byrådirektör, och det har ansetts möjligt, att om denna omtvistade pastorsbefattning skulle försvinna, ifrågavarande byrådirektör kunde träda in och fullgöra åtminstone en del av de göromål, som berörde pastor och lärare tills dato haft att bestrida. Även den omständigheten är påpekad inom fångvårdsledningen, att en omorganisation i avseende å fångarnas disposition — d. v. s. man skickar ut fångarna och samlar dem på olika fängelser, allt eftersom det befinner vara lämpligt — har påbörjats och håller på att genomföras och det har gjort, att fängelserna ute i landet blivit jämnare fyllda, på samma gång själva fångmaterialet inom desamma gjorts mera homogent. Detta är givetvis ägnat att möjliggöra en minskning av lärarepersonalen. Även har den nya verkställighetslagen gjort, att man nu kunnat gå in för en indragning av den ifrågavarande befattningen, i det numera som bekant cellfängelsestraffet icke kommer till användning i så stor utsträckning som förut, och det är klart, att man vid ett gemensamhetsfängelse icke kan i lika hög grad vara i behov av den individuella behandlingen, vilken i och för sig är mycket god och fördelaktig — det är jag den förste att villigt erkänna — men givetvis icke kan komma att behövas i så stor utsträckning som förut, då cellstraffet var mera rigoröst tillämpat.

Det är företrädesvis dessa synpunkter, herr greve och talman, som gjort, att statsutskottet kunnat helt ansluta sig till det förslag, som Kungl. Maj:t här framlagt, och det så mycket mer som fångvårdsstyrelsen själv ansett indragningen kunna göras. Jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ljunggren: Herr talman! Det är naturligtvis rätt otacksamt att här tala för en sak, när man har sådana motståndare som här äro mobiliserade. nämligen både fångvårdsstyrelsen och Kungl. Maj:t samt statsutskottet. Men jag hoppas i alla fall, att kammarens ledamöter skola taga hänsyn till de särskilda förhållanden, som äro för handen.

Det är visserligen sant, som den föregående ärade talaren yttrade, att om det skall vara någon mening med talet om sparsamhet, bör man ju, när man kommer till avgörandet i de olika frågorna, göra allvar därav. Men om vi se på den föreliggande frågan och utgiften för fångvården i det här fallet, så vill jag erinra om en skrivelse, som i januari, sedan Kungl. Maj:ts proposition avlämnats till riksdagen, ingavs från fångvårdsstyrelsen, däri det påyrkades utförande av vissa byggnadsarbeten, som skulle kosta närmare 100,000 kronor. Och det är att märka, att det icke var några nödvändiga arbeten, utan de motiverades ur rent estetiska synpunkter; och den besparing det nu skulle gälla att göra genom indragning av denna befattning skulle uppgå till några tusen kronor, men i stället skulle det krävas ett anslag på 2,500 kronor för tillfällig predikohjälps genom tillkallande av främmande präster, som naturligtvis icke kunna känna fångarna och deras personliga förhållanden. Jag menar, att man får lov att försöka anlägga rimliga proportioner, när det gäller att spara. Jag tycker för min del, att man mycket gärna kunde spara 85,000 kronor för de arbeten, som skulle tillgodose estetiska synpunkter, och i stället offra dessa 6,000 kronor för att

göra det möjligt för fångarna på Långholmen att verkligen komma i åtnjutande av den rent personliga omvårdnad, som det gäller att tillgodose.

Beträffande vad herr Hallin anförde om överkvalificerad arbetskraft, genom att vissa lärare skulle tagas i anspråk för rena expeditionsgöromål, så vill jag erinra därom, att detta beror på en utfärdad föreskrift år 1923, som ålägger lärarna att hjälpa direktören med arbetet. Och bland annat ingår i denna uppgift att granska brevkryning och sådant. Men det har vitsordats av den som främst bär ansvaret på Långholmen för personalvården av fångarna, att dessa lärare mer än väl kunde behöva utnyttjas fullt ut för undervisningen och för mera trängande uppgifter; men på grund av den utfärdade föreskriften måste de tills vidare vara bundna av den expedition herr Hallin här talade om.

Även vill jag erinra om att 1921 års löneruleringskommitté, såsom herr Bergqvist också påpekade, har bibehållit dessa båda befattningar. Befattningen som andre pastor och förste lärare inrättades 1898, således icke på 80-talet, och man har sedan vid alla de tillfällen, då frågan varit på tal, vitsordat behovet av dessa personalkrafter. Nu kanske emellertid någon har fått den föreställningen, att fångantalet skulle ha minskats, att arbetet sålunda minskats, och att det på den grund skulle vara möjligt att göra indragning. Men om herrarna läsa igenom handlingarna och se på siffrorna, skola ni finna, att så ingalunda är förhållandet, utan tvärtom har, såsom herr Bergqvist påpekade, arbetsbördan på senare tider icke i något avseende minskats. Då förefaller det litet besynnerligt, att, då det såsom den siste talaren påpekade, är fråga om en omorganisation, man skall föregripa den och, innan den verkställts, nu göra en indragning utan vidare. Jag tycker för min del, att det är lämpligast att vänta och sedan i samband med omorganisationen taga upp och pröva frågan på nytt.

Herr Hallin talade om den sociala byrån inom fångvårdsstyrelsen och att det var meningen, att den tillförordnade byrådirektören här skulle i någon mån kunna ersätta det arbete, som nu icke skulle kunna utföras genom indragningen. Jag föreställer mig emellertid att, även om fångvårdsstyrelsens arbete har minskats, lär det icke vara möjligt, att den tillförordnade byrådirektören skulle på det sättet kunna ägna sig åt den personliga fångvården, att han skulle kunna ersätta vad här är fråga om, icke på predikoområdet utan i fråga om den personliga vården, som det i första rummet gäller. För övrigt vill jag erinra herr Hallin om att just tillförordnade byrådirektören Wijkmark i sitt yttrande i detta ärende, ehuru han kommit till samma slut som fångvårdsstyrelsen, likväl konstaterat behovet av de krafter, som nu finnas. Han säger ordagrant på följande sätt: »Det torde till en början få anses ostridigt, att pastoralvården vid fängelset med dess stora fångantal hittills upptagit och *alltfort upptager* två pastorers arbetstid.» Således synes det mig, att man icke kan åberopa chefen för socialavdelningen i fångvårdsstyrelsen, när man vill indraga den ena av dessa befattningar, utan att man snarare kan åberopa honom för en motsatt ståndpunkt.

Jag vill fästa herrarnas uppmärksamhet på en annan omständighet, som jag tror är värd att taga i beaktande, när det gäller att taga ställning till förhållandena på Långholmen. Vi hava ju fyra andra centralfängelser, nämligen i Malmö, Härnösand, Härlanda och Växjö. Om vi se på fångantalet där den 1 februari i år, så var sammanlagda fångantalet vid dessa fyra centralfängelser 446, under det att enbart på Långholmen funnos 482 fångar, således flera fångar än vid dessa fyra fängelser tillsammans. Hur är det ställt med arbetskrafterna för den personliga omvårdnaden vid dessa fängelser? Då finna vi, att det finnes sammanlagt fyra pastorer och fyra lärare vid förenämnda fyra fängelser, under det att, om Kungl. Maj:ts förslag här skulle bifallas, det skulle för det större fångantalet på Långholmen endast finnas en pastor och två lärare. Det kan väl ändå icke vara riktigt att utan vidare, utan en undersökning, slå in på en sådan väg.

Anslag till
fångvården.
(Forts.)

Anslag till
fångvården.
(Forts.)

Nu har jag hört en och annan säga, att det spelar icke så stor roll, om den ena eller den andra predikar för fångarna, om prästerna som stå och hålla predikan för fångarna äro fler eller färre. Ja, dessa uttalanden visa, synes det mig, att man icke har riktigt uppfattat vad det egentligen gäller. Jag skulle för min del icke ett ögonblick ha lagt mig i denna historia, om det bara vore fråga om huruvida det skulle vara en präst mer eller mindre, som skulle hålla predikverksamheten, som man från andra synpunkter kan och bör göra, vill jag understryka vad herr Bergqvist anförde, att det är en kolossal skillnad ändå mellan om en präst från Stockholm kommer och håller predikan för fångarna, eller om en präst, som känner dem personligen, deras föregående och deras enskilda förhållanden, står och predikar för dem. Jag föreställer mig, att det icke kan bli samma verkan av den förres predikan som av den senares. Men, såsom jag nyss nämnde, detta är icke huvudsaken för mig, utan tyngdpunkten ligger i den personliga omvårdnaden. Här har också predikanten ett stort ansvar, särskilt beträffande undervisningen, och om någon skulle vilja söka taga reda på fångarnas allmänna kulturella ståndpunkt, förstår man också, att denna del av verksamheten är av en ofantligt stor vikt och betydelse. Det tycker jag ändå, att vi alla skulle vara ense om, hur stora sparsamhetsvänner vi än äro. Men även om en och annan menar, att man kan klämma åt sådana personer, som av någon anledning begått ett brott mot gällande lagar, tycker man ändå att, när de sitta där på grund av förhållanden, som de kanske icke rå för mången gång, och på grund av förhållanden, som kanske många av oss äro ansvariga för, borde man icke utan undersökning och mycket trängande skäl vidtaga en sådan åtgärd, som måste bli till förfång för dessa personer, som sitta där större eller mindre del av sitt liv.

Jag skulle också kunna erinra om det stora arbete, som prästerna där hava med bokföring. Det är icke någon vanlig bokföring det här gäller. I en inlaga som den närmast ansvarige för arbetet gjort senare till Kungl. Maj:t, beskriver han det arbetet, och det kan icke skada att få höra vad han yttrar där: »Kommer så härtill pastors övriga arbetsuppgifter, förande av kyrkobok, å Centralfängelseavdelningen årligen nykomna och avgångna omkring 300, å Kronohäktetsavdelningen omkring 700, för vilka nödiga betyg, biografiska anteckningar skola upprättas, varvid pastor genom enskilda samtal, genom studerande av tillgängliga handlingar, genom från fångens hemort erhållna upplysningar m. m. har att söka göra sig noga underrättad om den enskilde fången, vilket material skall antecknas och sedan fortsättas under fångens hela fängelsetid. Vidare har pastor att avgiva betyg för fånge, som söker nåd m. m., ett ganska betydande antal per år i Centralfängelseavdelningen. Dessa betyg fordra ofta ganska ingående studier för att kunna kontrollera fångarnas egna uppgifter om sig själva och sina brott.»

Så är det dessa cellbesök hos fångarna. Herr Hallin tycks ha fått för sig, att förvaringen i cell vore stadd på avskrivning. Men såvitt jag kunnat läsa dokumenten rätt, är det snarare på det sättet, att denna anordning kommit till större användning. Därigenom ha arbetskrafterna måst utnyttjas på helt annat sätt.

Ja, det skulle naturligtvis kunna anföras mycket ur tillgängliga handlingar för att belysa det betänkliga i att nu vidtaga den här åtgärden, men jag föreställer mig, att det icke tjänar mycket till att fördjupa sig i arbetet där ute. Det gör väl, förmodar jag, icke större intryck på ledamöterna, då de gå att taga ställning till spörsmålet. Antagligen tänka de som så, att det gäller ett anslag på 6,000 kronor, och kunna vi få bort dessa 6,000 kronor, ha vi gjort en god gärning. Ur den synpunkten har jag inte stor förhoppning, att man skall kunna få majoritet i kammaren för bibehållande av den nuvarande anordningen där ute. Men jag vill dock, till den verkan det möjligen kan hava, ställa en vördsam väd-

jan till kammarens ledamöter, att de ändå ville överväga, om vi icke skulle kunna tills vidare låta det vara med den anordning, som hittills praktiserats, och se tiden an och så vid ett senare tillfälle personligen söka taga reda på förhållandena där ute. Det tror jag också skulle vara en god gärning, att man rent personligt försökte intressera sig för dessa förhållanden. Och det är en fråga, som i alldeles särskild grad bör intressera riksdagens ledamöter.

Jag tillåter mig därför, herr talman, på de skäl jag anfört i motionen och på de skäl som anförts av herr Bergqvist och av mig i debatten, yrka bifall till den av herr Bergqvist framförda reservationen.

Herr statsrådet **Nothin**: Herr talman! Den ärade kammarledamot, som förde utskottsmajoritetens talan, har redan påvisat, hurusom reservanternas ståndpunkt, när de åberopa, att man icke skall rubba en organisation, som trätt i kraft för endast tre år sedan, icke var hållbar. I verkligheten är det så, att redan genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 februari 1897 inrättades den andra pastorsbefattningen å Långholmen. Jag vill emellertid erinra därom, att anledningen till att denna befattning inrättades, var att då trätt i kraft en lagstiftning, varigenom ådömt straff skulle till en längre tid än förut verkställas i cell. Numera har denna förutsättning förfallit. Genom 1917 års verkställighetslag har man nämligen i vissa avseenden gått tillbaka till mer kortvariga cellstraff. Verkan av denna nya lagstiftning hade ännu icke till fullo hunnit göra sig gällande, när löneregleringskommittén hade att taga ståndpunkt till inplaceringen av pastorsbefattningarna i den nya löneskalan, och helt naturligt torde man därför då icke ägnat saken någon närmare uppmärksamhet.

Jag vill ytterligare erinra om att även i ett par andra avseenden förutsättningar äro ändrade. Av herr Hallin berördes, hurusom verksamheten för frivivna fångars skydd numera kommit i ett väsentligt annat läge. Den låg tidigare till huvudsaklig del på vederbörande fängelsepastorer. Numera arbeta härför dels befattningshavare inom fångvårdsstyrelsen och dels de frivilliga föreningar, som bildats för ändamålet. Föregående talare hava framhållit, att det icke var så mycket själva predikoverksamheten, utan mera besöken i cellen, skolundervisningen, undersökningen av fångarnas personliga förhållande o. s. v., som var av vikt. Jag vill då erinra om, att genom den nya lönereglerings införande fastställdes en längre arbetstid för vederbörande befattningshavare, och även häri kan man söka ett skäl till att söka minska antalet befattningshavare.

Den siste talaren ville, om jag fattade honom rätt, göra gällande, att cellstraffet nu användes i samma eller rent av i ökad utsträckning. Jag har redan påpekat, hurusom långtidsfångar avtjäna en mindre tid av sitt straff i cell nu än förr. Avenledes förvaras nu på Långholmen dels sådana fångar, som undergå bötesförvandlingsstraff, och dels rannsakningsfångar o. s. v. För dessa grupper fångar erfordras avgjort mindre arbete i fråga om skolundervisning än beträffande andra cellfångar. Fångvårdsstyrelsens chef har i en till mig överlämnad P. M. påpekat att: »följden blivit en avsevärd minskning vid Långholmsfängelset av sådana, som på grund av ålder och tillräcklig strafftid böra åtnjuta skolundervisning, och att denna undervisning i motsvarande utsträckning förlagts till vissa andra fängelser.»

Den siste talaren ville slutligen till stöd för sin motion åberopa ett par argument, som jag finner mindre hållbara. Det ena var en jämförelse med sammanlagda antalet av, å ena sidan, motsvarande befattningshavare och, å andra sidan, fångarna vid fyra andra fängelser. Det är ju klart, att sammanlagda antalet befattningshavare vid dessa jämförelsevis små fängelser måste i förhållande till fångantalet vara större än vid Långholmen. Man kan icke gärna tänka sig en duplikation mellan fängelserna i Malmö och Härnösand eller mellan Växjö och Härlanda. Det måste finnas en pastor och en lärare vid varje sådant fängelse

Anslog till
fångvärdens.
(Forts.)

även om varje sådan befattningshavare kunde hava hand om ett större fångantal.

Jag vill framhålla, att den åberopade skrivelsen rörande vissa byggnadsarbeten å Långholmen icke är av beskaffenhet att böra inverka på denna sak. Om jag icke är fel underrättad, gäller denna skrivelse anordnande av nya och förbättring av redan befintliga bostäder för personalen. Dessa bostäder äro i åtskilliga avseenden ganska otillfredsställande. Jag vill tillägga, att Kungl. Maj:t ännu icke tagit ståndpunkt till denna framställning.

Det är klart, att åt det syfte, som ligger bakom motionerna, måste man skänka stor sympati, och det är också klart att från de synpunkter, som jag företräder, det är svårt att resa något allvarligt motstånd ifall riksdagen skulle vilja gå längre än Kungl. Maj:t. Det är dock en särskild omständighet, som jag ber kammaren behjärta, och det är just det även av den siste talaren framhållna sparsamhetssträvandet. Är det så, att man vill, att ämbetsverk och myndigheter skola försöka spara och göra indragningar, så bör man också väga mycket noga, innan man giver dem bakslag, när de komma och säga: här kan en besparing göras.

Herr Walles: Herr talman! Gentemot herr Ljunggren skulle jag vilja framhålla, att de synpunkter, som han anför i sin motion, redan framförts inför fångvärdsstyrelsen av den nuvarande befattningshavare det här gäller; men det oaktat har styrelsen icke ansett sig kunna frångå sin uppfattning, att en indragning här kan ske.

Beträffande de siffror som anförts såväl av herr Ljunggren som av herr Bergqvist bör ihågkommas, att de böra ställas i belysning därav att, sedan straffängelset på Östermalm indragits, hava korttidsfångarna därifrån överförst till Långholmen och större delen av straffarbetsfångarna, som där varit inrymda, förflyttats ut i landsorten. Det blir en helt annan uppfattning av siffrorna, om man ställer dem i belysning av detta sakförhållande.

I övrigt vill jag endast understryka vad herr Hallin och herr statsrådet här framhållit. Jag vill blott tillägga, att det skulle förefalla underligt, när fångvärdsstyrelsen själv ansett, att en indragning skulle kunna ske och en besparing kunna göras, om kammaren skulle motsätta sig detta.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ljunggren: Herr talman! Jag vill endast, i anledning av vad herr statsrådet här yttrade, säga att den rent formella förutsättning, som fanns för beslutet av år 1898 att göra den år 1897 inrättade befattningen fast, den rent formella förutsättningen har bortfallit, men den reella förutsättning som åberopades i skrivelsen till Kungl. Maj:t, nämligen det stora fångantalet och arbetsbördan, har icke fallit bort, utan den finns i lika hög, för att icke säga i ännu högre grad än den fanns då.

Herr statsrådet åberopade de frivilliga skyddsföreningarna, som finnas på detta område. Och det är ju riktigt, att de utföra ett mycket värdefullt arbete och att deras verksamhet såsom ett komplement till den personliga omvårdnaden i fängelserna är av den största betydelse. Därför har jag sett med tillfredsställelse, att statsutskottet beaktat deras verksamhet i sitt utlåtande. Men om herrarna se efter och taga reda på hur det är, så skola ni finna, att dessa präster och lärare, som finnas vid fängelserna, och deras verksamhet icke kan på något sätt ersättas av de frivilliga organisationerna. Tvärtom är det på det sättet, att dessa frivilliga organisationers ledare måste stå i förbindelse just med dessa befattningshavare. Det är således en kommunikation mellan dessa, som ständigt fortgår, och ett beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag

skulle således enligt min mening betydligt försvåra detta utmärkta arbete; och även ur den synpunkten finner jag alla skäl tala för att icke någon förändring vidtages.

Anslag till
fängvården.
(Forts.)

Beträffande undervisningen återopade herr statsrådet en inlaga av fängvårdsstyrelsen, en inlaga som redan är bemött med siffror i en annan inlaga av den tjänstgörande pastorn där ute. Han säger rent ut: »Detta styrelsens påstående synes ej stämma med här rådande faktiska förhållanden på fängelseskolornas område.» Och sedan uppräknar han några siffror, som styrka detta. Så säger han: »Någon minskning av dem, som i skolan åtnjutit eller åtnjuta undervisning å denna avdelning, föreligger sålunda icke, tvärtom.» Jag kan således icke finna, att herr statsrådets återopande av fängvårdsstyrelsens inlaga kan i detta fall ha vitsord gentemot de anförda faktiska siffrorna. Och dessutom vill jag erinra om att ännu senare har förslag kommit fram från styrelsen där ute om *utvidgning* av skolväsendet i vissa avseenden.

Herr statsrådet sade, att den gjorda jämförelsen mellan Långholmen å ena sidan och centralfängelserna ute i landsorten å andra sidan icke kan hålla, därför att det alltid måste finnas en pastor och en lärare. Nej, det anser jag icke vara nödvändigt, ty om det förhåller sig på det sättet, att det större fångantal vid Långholmen kan vårdas av en pastor och två lärare, så kan i vart och ett av de andra fängelserna mycket väl en person vara både pastor och lärare. När någon sådan åtgärd icke vidtagits, förmodar jag, att man i dessa fängelser anser, att man mycket väl behöver två personer, och då kommer ju Långholmen i detta fall i mycket sämre ställning, såsom jag förut påvisat, än centralfängelserna ute i landsorten.

Ja, herr talman, med dessa ord tror jag, att jag har sakligt påvisat, att de invändningar som återopats i fängvårdsstyrelsens skrivelse mot min motion, icke kunna vara vägande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagandet av det förslag, som innefattades i den av herr J. L. Widell m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Bergqvist* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter givna varsel upplästes och justerades en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 2 punkten 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr J. L. Widell m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkterna 31—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkterna 39—46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 47.

Lades till handlingarna.

Punkterna 48 och 49.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 15, i anledning av väckt motion om obligatoriskt upptagande av särskild avgift för vissa offentliga nöjestillställningar, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i förordningen den 21 december 1857 om ägors fredande emot skada av annans hemdjur samt om stängselskyldighet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om
förbättrade
villkor för
vissa biträden
hos härads-
hövdingarna.*

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 2, i anledning av väckt motion, nr 2, om utredning i syfte att åt hos rikets härads-hövdingar anställda, icke rättsbildade biträden bereda förbättrade anställnings- och avlöningsförhållanden m. m.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 2, hade herr *Luterkort* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t verkställa utredning om i vilken utsträckning hos rikets häradshövdingar funnes anställda icke rättsbildade, manliga eller kvinnliga, biträden, vilka under längre tid bibehållits vid sina anställningar samt med anledning därav och arten av deras arbete kunde anses äga skäliga anspråk å fastare anställningsform, avlöning eller tillskott till avlöning av statsmedel, pension eller ersättning i annan form, ävensom att för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herr *Winberg*, som dock ej antytt sin mening.

Herr Winberg: Herr talman! Jag har deltagit i utskottsbehandlingen av förevarande motion, men jag var icke närvarande, då utlåtandet justerades, och därför återstod mig inte annat än att avgiva en s. k. blank reservation. Jag anser mig nämligen icke kunna utan vidare komma till samma resultat som ut-

skottet, då det föreslår, att här förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Motionären har här berört en grupp medborgare, vilkas belägenhet såväl i fråga om avlönings- som anställnings- och pensionsförhållanden är synnerligen otillfredsställande. Det är dessa s. k. icke juridiskt utbildade biträden, som tjänstgöra hos domhavandena i domsagorna. Det är väl kanske ett av de mest otillfredsställande sätt att ordna löne- och anställningsförhållanden, som existerar. Häradshövdingarna eller domhavandena äro nämligen ett slags entreprenörer, om jag får uttrycka mig så, som anskaffa den erforderliga arbetskraft de behöva till sitt biträde, och de hos dem anställda ha sålunda endast dem att rikta sig till i alla dessa avseenden. Det är självklart, att detta förhållande icke i längden kan få fortgå och att riksdagen icke kan ställa sig alldeles avvisande mot alla försök att få en annan tingens ordning till stånd här.

Nu har emellertid från majoritetens sida anförts som avgörande skäl den omständigheten, att det skall bli en hel omläggning av förhållandena beträffande häradshövdingarnas avlöningsförhållanden och att detta ovillkorligen måste höra samman och kombineras med frågan om dessa biträdens anställnings- och avlöningsförhållanden. I annat fall skulle det ju här egentligen bli en extra utgift för staten, som komme respektive domhavande eller häradshövdingar till godo, därför att de för närvarande avlöna ifrågavarande biträden.

Jag anser emellertid, att denna synpunkt icke är avgörande. I varje fall bör riksdagen kunna söka påskynda en lösning av frågan i sin helhet. Jag medger gärna, att frågan helst lösas i ett sammanhang, om det är möjligt, men jag kan inte instämma med utskottsmajoriteten, som tydligen offerar åt den gamla föreställningen, att riksdagen inte skall gå och skriva till Kungl. Maj:t i en fråga, som ligger under utredning. Erfarenheten har tvärtom visat mig, att detta mången gång är nödvändigt, och riksdagen borde oftare än vad som sker stöta på Kungl. Maj:t, på det att icke utredningsarbetet må bli alltför långsamt. Beträffande utredningsarbetet i frågan i dess helhet har jag fått mig bekant, att dess resultat förelåg redan 1923 och att således frågan i sin helhet redan bort kunna föreläggas riksdagen. Då så icke skett, anser jag det inte alls vara ur vägen, att riksdagen nu gör ett uttalande.

Jag hade, om jag varit närvarande vid utlåtandets justering, tänkt föreslå, att man skulle hemställa, att riksdagen skulle vända sig till Kungl. Maj:t med anhållan, att frågan i sin helhet så fort som möjligt och helst ofördröjligen förelades riksdagen till avgörande, men att man, därest det skulle visa sig omöjligt att under den allra närmaste tiden framlägga frågan i sin helhet för riksdagen, skulle hemställa till Kungl. Maj:t att taga under övervägande, huruvida icke tillräckliga skäl föreligga att utbryta den del av frågan, varom motionen handlar, nämligen dessa biträdens anställnings-, avlönings- och pensionsförhållanden, för att åtminstone få den saken ordnad så fort som möjligt. Jag anser nämligen, att det inte är staten värdigt, att de förhållanden, som hittills rått därvidlag, få fortfara, och då det inte finnes någon garanti för att frågan i sin helhet skall komma att föreläggas riksdagen under den närmaste tiden, kan det hända, att det inte återstår annat än att dela upp den. Det föreligger också en massa utlåtanden från häradshövdingarna i domsagorna, och i några påpekas, att det torde vara nödvändigt att företaga en sådan uppdelning, för att de förhållanden, som beröras i denna motion, må kunna regleras inom rimlig tid.

Då jag sålunda, herr talman, icke kommit i tillfälle att utforma något yrkande inom utskottet, men då jag anser, att det verkligen finnes fullgoda skäl för att riksdagen här gör Kungl. Maj:t uppmärksam på nödvändigheten av, att denna sak ordnas så fort som möjligt, återstår det nu för mig inte något annat än att yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den i ännu väckta motionen.

*Om
förbättrade
villkor för
vissa biträden
hos häradshövdingarna.*
(Forts.)

Om
förbättrade
villkor för
vissa biträden
hos häradshövdingarna.
(Forts.)

Herr Luterkort: Herr talman, mina herrar! Jag skulle inte alls ha besvärat kammaren i denna sak vidare, om icke det utskott, som haft att behandla frågan, tyvärr något missförstått mina intentioner. Utskottet kan måhända anföra, att jag uttryckt mig otydligt, men jag kan å andra sidan säga till mitt eget försvar, att jag själv hade så klart för mig, vad jag ville, att jag inte tänkt på att vara tillräckligt pedagogisk i mitt skrivsätt.

Utskottet har så till vida missförstått innebörden i motionen, att utskottet fattat saken så, som om jag här velat bringa på tal hela den stora frågan om ordnande av de hos häradshövdingarna anställda skrivbiträdenas avlösningsförhållanden. Mina herrar, så är icke alls förhållandet. Det är ett speciellt förhållande av begränsad räckvidd, som jag här tagit fasta på och varvid jag stött mig på personliga erfarenheter. Det är i själva verket ett litet antal personer det här gäller, som i många år utfört ett arbete, som kommit det allmänna till godo. Dessa personer ha det så illa ställt och befinna sig i ett sådant läge, att man ur alla billighetsskäl borde göra något från statens sida för att underlätta deras existens. Jag har med min motion endast avsett att fästa uppmärksamheten på några äldre skrivbiträden, som finnas hos olika häradshövdingar i riket, biträden som under många, många år arbetat på ett kansli, och därunder uppnått en mycket hög ålder samt nu antingen på grund av ålder eller sjukdom äro arbetsodugliga.

Jag skall be att få nämna några exempel på de fall, som äro åsyftade i min motion. Det finnes i en domsaga ett skrivbiträde, som är född 1860 och alltså är 64 år gammal samt har tjänstgjort i domsagan alltsedan 1906. Det finnes i samma domsaga — jag skall inte här nämna några namn och inte heller ange vilka domsagor eller häradshövdingar det är fråga om — en sådan anställd, som är 69 år gammal och som arbetat där sedan 1910. Jag känner ett annat fall, där en person, som är född den 22 december 1855, varit anställd som skrivbiträde alltsedan januari 1886. Det finnes ett fall i en annan domsaga — exemplen äro hämtade från olika delar av landet — där en person, som vid nästa födelsedag uppnår 59 år, varit anställd sedan juni 1897. Jag känner åtskilliga andra fall av dylika skrivbiträden, som uppnått en ålder av mellan 60 och 70 år och arbetat ett tjugotal år i vederbörande häradshövdingens tjänst samt alltjämt fullgöra sådant arbete. Dessa personers arbetsprestationer äro numera givetvis sådana, att de egentligen icke motsvara den ersättning, som vederbörande häradshövding betalar. Men häradshövdingarna låta dem naturligtvis stanna, därför att de äro tvungna till det, och därest de inte gjorde det, skulle dessa människor hemfalla åt en ytterst beklaglig tillvaro, om de överhuvud taget kunde existera.

Nu har man flera gånger övervägt, huruvida det inte ändå kunde göras något för speciellt dessa gamla biträden i domsagorna, som intaga en sådan särställning i förhållande till de övriga biträdena. Jag är nämligen, mina herrar, för min del övertygad om, att ifall det i en snar framtid skulle bli en löne reglering för häradshövdingarna — att det inte kommer att ske, är jag också övertygad om; det hänger nämligen tillsammans med den stora fråga vi nyss diskuterat och det avlägsna fjärran jag då talat om — så skulle de personer det här gäller icke komma med i den löne regleringen. De äro så gamla, att eventuella pensionsbestämmelser inte skulle bli tillämpliga på dem, och att de fortfarande skulle kunna stå kvar och fortsätta det arbete de nu utföra, är också uteslutet. Alltså ha dessa gamla människor framför sig det perspektivet att ställas på bar backe en vacker dag. Jag tycker, att det är självklart, att det finnes fall, där man bör lämna åsido de stränga rättsliga eller praktiskt politiska synpunkterna, som taga sig uttryck i hänvisningar till en utredning beträffande de andra biträdena, och i stället försöka samla sig kring den frågan, huruvida man icke, när så starka skäl föreligga för ett handlande av

billighetshänsyn, också bör låta ett sådant handlande komma till stånd. Det är, som en föregående talare sagt, mycket lätt att i ett utskott säga: Detta kan inte föranleda till någon åtgärd, ty här pågår en utredning, och dess resultat kan väntas komma då och då. Men det är inte lika lätt för dem, som stå i en sådan undantagsställning som dessa människor, att känna sig tillfreds med ett sådant svar från riksdagen, då nu deras sak här blivit bragt på tal.

Jag vill ånyo erinra om, att det inte kan röra sig om något stort antal människor. Den utredning, som jag begärt, skulle i första hand vara ägnad att skaffa upplysning om, hur många sådana här människor det finnes i riket. Jag vet, att det bland mina äldre kolleger och även bland de yngre i domarkåren är en enhällig uppfattning — och jag tror, att någon av dessa herrar här skall vara villig att vitsorda mina uppgifter — om att det är en beklaglig existens och ett beklagligt framtidsperspektiv, som vänta dessa människor. Jag har därför trott, att man i ett fall som detta ändå skulle kunna handla för en gångs skull.

Ett ganska intressant förhållande, som jag kan peka på i detta sammanhang, är, att det vid årets riksdag just föreligger till riksdagens prövning ett fall av precis den beskaffenhet som de, varpå jag syftar. Jag skall inte gå in på det i detalj, men det har i andra kammaren väckts en motion av herr Sjöblom, vilken grundar sig på en skrivelse av domhavanden, efter vad jag tror i den domsaga, där motionären är bosatt. Denne domhavande har ett sådant biträde på sitt kansli, och de närmare omständigheterna skildras i motionen. Domhavanden har i det längsta trott på, att löneregleringen skulle komma till stånd och att han på något sätt skulle komma med i den. Nu, då han står i begrepp att avgå, har det visat sig, att frågan ännu icke kan lösas, och han har då önskat, att det skall framkomma ett förslag om, att riksdagen beviljar ett visst årligt understöd åt detta gamla skrivbiträde. Denna motion ligger i statsutskottet, och jag vet inte, vilket öde, som där vederfarits den. Denna motion berör i ett konkret fall just det ämne, angående vilket jag här velat ifrågasätta, huruvida det icke skulle kunna tagas upp till prövning i en mera allmän omfattning. Det är ju inte så, att något större antal av dessa gamla människor ha en så god hjälpare som denne häradshövding, vilken ställer sig bakom sitt gamla skrivbiträde och som haft en god vän i andra kammaren, vilken velat föra fram en motion för att direkt få hjälp till stånd. Men vad jag avsett var, att riksdagen själv skulle begära denna utredning över hela linjen, så att man fick se, om icke detta behov skulle kunna tillgodoses.

Ja, mina herrar, detta är icke någon fråga, där man kan vädja till andra känslor än dem, som höra samman med en allmän barmhärtighet, och det är helt enkelt ur den synpunkten, som jag ber att få hemställa om bifall till min motion, så att den, som jag tror, enkla utredning, som där begärts, verkligen må komma till stånd och ett försök göras att hjälpa en liten grupp människor, som ändå arbetat många år i statens intresse.

Jag ber att få yrka bifall till motionen.

Herr Almkvist: Herr greve och talman, mina herrar! Med anledning av den ärade motionärens anförande ber jag att få erinra därom, att riksdagen 1920 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhöll dels om utredning angående avlösning av häradshövdingarnas sportelinkomster och dels även om utredning angående statsanställning åt de skrivbiträden, som finnas på de olika domsagekanslierna. En sådan utredning verkställdes också och förelåg färdig 1921. Utredningen var emellertid av beskaffenhet att böra omarbetas, och en onarbetning verkställdes även genom tillkallade sakkunniga, som framlade sitt förslag i februari 1923. Detta förslag har sedermera varit ute på remiss och underkastats granskning av olika vederbörande, som hava med detta ärende att skaffa.

*Om
förbättrade
villkor för
vissa biträden
hos häradshövdingarna.
(Forts.)*

*Om
förbättrade
villkor för
vissa biträden
hos härads-
hövdingarna.
(Forts.)*

I detta förslag av 1923 finnes den fullständiga utredning, som herr Luterkort önskar åvägabragt. Där finnes nämligen bland annat angivet, huru många skrivbiträden som äro anställda på de olika domsagekanslierna. Det visar sig, att de uppgå till 242. Beträffande dessa biträden hade 1921 års sakkunniga hemställt, att de skulle beredas statsanställning, och 1923 års sakkunniga ha upptagit detta förslag och framlagt det såsom sitt. Det antal skrivbiträden, som skulle komma att få en sådan statsanställning, utgör enligt de sakkunnigas utredning 221. Därav skulle 5 komma i tredje lönegraden, 126 i andra lönegraden och 90 i första lönegraden. De sakkunniga ha ävenledes förutsatt, att riksdagen skall gå med på, att dessa skrivbiträden, sedan deras statsanställning blivit genomförd, skola erhålla pension i enlighet med de bestämmelser, som gälla för pension för civilstatens tjänstemän och biträden.

Nu säger herr Luterkort, att han icke åsyftat detta stora antal utan endast en mindre grupp. Han har i klämman till sin motion icke formulerat sitt yrkande på annat sätt, än att utskottet fått den uppfattningen, att han i motionen åsyftar samtliga, och om herrarna se på klämmans avfattning, så torde det befinnas vara mycket förklarligt, att utskottet fått en sådan uppfattning. Emellertid har herr Luterkorts nu uttalade åsikt beträffande klämmens avfattning icke varit utskottet främmande utan framförts inom detsamma av olika ledamöter.

Nu ställer sig ju i alla fall frågan på det sättet, att, hur man än tolkar formuleringen av framställningen, innebär den ytterst en fråga om löneroglering för de domhavanden, som därav skulle komma att beröras. Denna löneroglering kan bliva av större eller mindre omfattning, beroende på med vilka belopp lönerna nu utgå till vederbörande skrivbiträden. De kunna växla från några hundra kronor upp till sammanlagt omkring 5,000 kronor. Även om man nu utbryter en mindre del av dessa anställda, kan man icke fränkomma, att de häradshövdingar, vilkas biträden omhändertagas av staten, finge en väsentlig lättnad i sina utgifter, vilket ovillkorligen innebär detsamma som en dem av riksdagen given löneförmån.

Det bör också i detta sammanhang framhållas, att den omständigheten, att icke ett kungl. förslag på grundval av 1923 års sakkunnigas förslag blivit för riksdagen nu framlagt, beror på, att processkommissionens principbetänkande är att förvänta inom en icke alltför avlägsen framtid, och utskottet har fått den upplysningen, att Kungl. Maj:t fördenskull ansett sig icke böra nu framlägga förslaget.

Utskottet har behjärtat den svaga och dåliga ställning, som man kan säga, att den här ifrågavarande personalgruppen i domsagornas kanslier har, men då frågan bör ses i ett större sammanhang än det föreliggande, nämligen med hela det problem, som 1923 års sakkunniga haft att utreda, har utskottet likväl icke ansett sig böra tillstyrka ett bifall till herr Luterkorts förslag. Frågan är ju under övertvägande och kommer att inom en nära framtid föreläggas riksdagen. Jag ber att få tillstyrka bifall till utskottets hemställen.

Herr Borell: Herr förste vice talman, mina herrar! Jag vill helt instämma med motionären däri, att frågan om en fastare och tryggare anställning för ifrågavarande skrivbiträden är synnerligen behjärtansvärd, vilket ju utskottet också erkänt. Detta oaktat måste jag dock giva utskottet rätt, då utskottet framhåller, att det lär vara omöjligt att lösa frågan om skrivbiträdenas anställning annat än i samband med en omläggning av det nuvarande avlöningssystemet för häradshövdingarna. Den sistnämnda frågan är ju, som redan förut påpekats, under utredning.

Emellertid innefattar denna fråga åtskilliga svåra spörsmål. Av vad som förekommit under utredningen framgår, att det är föremål för mycket olika meningar, huruvida i detta fall sportelsystemet bör helt borttagas eller om vissa

inskränkningar i detsamma böra ske eller icke, och det är ju svårt att spå något om, när den frågan en gång skall få sin slutgiltiga lösning. Måhända blir det icke, förrän hela det stora processproblemet kommer att avgöras. Är det så skulle ju därmed också frågan om skrivbiträdenas anställning vara skjuten i ett rätt ovisst fjärran.

Nu sitta ju dessa människor i en mycket prekär ställning, och det är utan tvivel synnerligen behjärtansvärt, om något kan göras för dem. Den förevarande motionen avser icke blott frågan om deras anställning utan även om deras pensionering. Och det är givet, att om anställningsfrågan kunde lösas, så löstes därmed också automatiskt pensioneringsfrågan. Men det har förefallit mig, som om man, även om man nu icke kan lösa anställningsfrågan, dock skulle kunna göra något för att bereda dessa skrivbiträden pension eller något understöd på ålderns dagar. Kunde man detta, så vore utan tvivel rätt mycket vunnit för deras räkning. Ty det är nog så, att ehuru frågan om anställningen för dessa biträden är synnerligen viktig, så bekymras de i ännu högre grad av att de icke på ålderns dagar hava att emotse eller med bestämdhet kunna påräkna något understöd eller något slags pensionering. Domsagorna giva ju i allmänhet icke så stora inkomster, att häradshövdingarna utan vidare kunna åtaga sig en sådan pensionering, och man finner, att häradshövdingarna just därför äro ganska rädda för att allt för länge behålla biträden av ifrågavarande slag i sin tjänst. Det är synnerligen märkbart, då det sker ombyte av häradshövding i domsagorna, att de nytillträdande häradshövdingarna hava en viss obenägenhet att övertaga i sin tjänst biträden, som varit anställda hos deras företrädare och uppnått hög ålder, då de stå inför den utsikten att inom kort få pensionera dem eller också låta dem gå utan något understöd, om det icke står i deras förmåga att pensionera dem. Denna brist på pensioneringsbestämmelser inverkar således direkt försvårande på det prekära i deras anställning.

Jag har nu icke något bestämt förslag att framställa, men det har föresvävat mig, och jag skulle vilja sätta i fråga, om man icke kunde komma till en lösning av pensioneringsspörsmålet på det sättet, att man beredde ifrågavarande anställda tillfälle att vinna inträde i statens anstalt för pensionering av folkskollärare m. fl. Denna anstalt rymmer för närvarande tjänstemän av vitt skilda grupper och beskaffenhet. Det är icke blott statsanställda utan tjänstemän och befattningshavare med mer eller mindre hallofficiell ställning. Jag kan erinra om, att t. ex. skrivbiträden hos hushållningssällskap kunna vinna inträde i denna pensionsanstalt, och med dem kunna ju i viss mån nu ifrågavarande skrivbiträden jämföras. Även om de äro i privat anställning, arbeta de dock i det allmänna tjänst. Kunde man öppna en sådan möjlighet för dem, skulle ju redan därigenom ganska mycket vara vunnit. Det skulle bereda bestämda fördelar för de yngre av dem, och i vilken mån de äldre skulle hava nytta därav beror naturligtvis på, i vilken utsträckning staten skulle befinnas villig att bidra till retroaktivavgifter för dem.

Jag har som sagt intet bestämt förslag att framställa, men jag har velat yttra detta i hopp att därigenom kunna rikta chefens för justitiedepartementet uppmärksamhet på just denna angelägenhet, som blir så mycket viktigare, om man finner, att frågan om biträdenas anställning icke på en ganska avsevärd tid kan komma att lösas. Då vore det möjligt, föreställer jag mig, att göra något för de här ifrågavarande biträdena på den av mig antydda vägen.

Jag har i saken intet yrkande att göra.

Herr Julin: Den hittills förda diskussionen har med all tydlighet visat, att det måste finnas ett starkt skäl för utskottets uppfattning, som motionären klandrar, att fatta hans motion så, att den har avsett samtliga hos häradshövdingarna i tjänst varande biträden och icke endast en del av dem. Det rådde

*Om
förbättrade
villkor för
vissa biträden
hos häradshövdingarna.*
(Forts.)

Om
förbättrade
villkor för
vissa biträden
hos häradshövdingarna.
(Forts.)

verkligen också en liten olikhet i behandlingen av frågan inom utskottet till en början och sedermera, sedan beskedet angående motionärens verkliga ställning kommit till utskottet. Vid den första behandlingen utgick utskottet alltså från att det gällde alla ifrågavarande biträden, och jag måste säga, att jag till en början ställde mig helt och hållet på motionärens ståndpunkt, såsom jag då fattade motionen. Jag måste nämligen liksom han finna oriktigt, att man, därför att man funnit sportelsystemet vara en lämplig avlöningsform för häradshövdingarna, skulle blunda för att detta system för ifrågavarande biträden medför fullkomligt olidliga förhållanden. Då man nu vill påstå, att biträdenas avlöningsfråga icke låter sig lösas med mindre häradshövdingarnas avlöningsfråga löses först, har jag gått emot detta resonemang, därför att jag anser, att, då så påtagliga orättvisor uppstå, som här är fallet, kan man icke låta biträdenas avlöningsfråga ligga, såsom givetvis på grund av många skäl, som här blivit anförda, häradshövdingarnas lönerегleringsfråga kommer att få vila, utan man borde bryta ut frågan om biträdenas avlöningsförhållanden. Herr Borell har besparat mig mödan att här utveckla, på vilken punkt man först borde ingripa. Det är givetvis i fråga om pensioneringen, som det mycket väl låter tänka sig, att ett första ingripande kunde ske, vilket naturligtvis icke kunde innebära en slutgiltig lösning men en mycket god provisorisk sådan till dessa biträdens fromma.

Emellertid kom alltså det besked, som här förut är berört, att motionen icke åsyftade samtliga dessa biträden utan endast dem, som varit i tjänst mycket länge. Om man mycket noggrant läser igenom motionen, kan man få fram just detta, men det fingor vi icke till en början. Då kom för min del frågan i ett helt annat läge. När alltså motionen icke var tillräckligt omfattande, blev det ju omöjligt för ett tillfälligt utskott att gå på det yrkande, för vilket jag för min del var beredd att gå in. Då skulle det endast gälla att se, huruvida man kunde biträda motionärens yrkande i fråga om dessa gamla biträden. Vid undersökning av denna sak har jag för min del trott mig finna, att det skulle vara en vida enklare och lättare framkomlig väg att göra som en motionär i andra kammaren gjort — att taga upp de särskilda, ganska fåtaliga fallen och föra fram dem till Kungl. Maj:t eller eventuellt till riksdagen för att få dem prövade av bankoutskottet — icke statsutskottet, såsom motionären i sitt anförande här angav — då man kunde se till, huruvida man icke i vanlig ordning kunde få dessa ärenden behandlade och avgjorda såsom vanliga understödsärenden. Då det här gäller personer, som själva äro skrivkunniga och som vid sin sida hava i eminentaste grad skrivkunniga personer, vilka äro speciellt intresserade av att denna fråga tages upp, tror jag icke alls, att det skulle vara omöjligt att få frågan framförd och prövad från fall till fall. Då jag tror, att detta är en mycket mera framkomlig och enkel väg har jag biträtt utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag tycker, att motionärens framställning är ganska tydlig, då han säger »biträden, vilka *under längre tid* bibehållits vid sina anställningar». Det kan således icke vara fråga om *alla* — ej om dem, som haft anställning under kortare tid. Jag förstår därför icke, att utskottet ansett, att denna begränsning icke ligger i klämman: jag tycker, att den gör det.

Jag har i många år förr i världen motionerat om denna sak, fastän det har varit förgäves. Herr Ekman har varit den, som särskilt ridit för rusthållet i statsutskottet i denna fråga, och vi ha haft många konflikter i kammaren. Slutligen kom 1920 års riksdagsskrivelse till stånd, och man hoppades, att den skulle avkasta någonting. Men tiden går, och biträdena åldras och komma ur spelet, och på det sättet ske en mängd av de orättvisor, som 1920 års riksdagsskrivelse även avsåg att undvika.

Det har av utskottet framhållits, att denna fråga icke kan lösas, så länge

sportelsystemet för häradshövdingarna äger bestånd. Utan att på sin tid statsutskottet tog något intryck därav, har jag både i motioner och i yttranden i kamrarna framhållit, att detta gått utomordentligt väl för sig vid Stockholms rådhusrätt. Nu är sportelsystemet avskaffat vid rådhusrätten så till vida, att kommunen uppbar sportlerna och avlönar tjänstemännen, men redan innan denna förändring var genomförd, hade vi ordnat hela vår skrivbiträdesfråga med bibehållande av sportlerna. Man ansåg icke — och detta gäller naturligtvis också här, beträffande häradshövdingarna — att den plikt, som ålåg assessorerna, de gamla stadsnotarierna vid rådhusrätten, liksom häradshövdingarna på landet att med sportelmedlen avlöna dessa skrivbiträden, var icke tillräcklig för biträdenas utkomst, och framför allt kunde man icke anse det rimligt, att stadsnotarierna vid rådhusrätten eller häradshövdingarna med dessa medel skulle bekosta biträdenas pensioner och semesterar och liknande förmåner. Dessa skrivbiträden äro precis på samma sätt som skrivbiträdena i en mängd av statens verk, vilka nu fått fast anställning, ingenting annat än statens tjänare och uträtta ett arbete, för vilket staten åt dessa biträden till skillnad från andra biträden icke ger det vederlag, som vederbör, och som man omöjligen kunde pålägga de gamla stadsnotarierna eller häradshövdingarna att utge.

Därför ordnades frågan ögonblickligen utan något krångel eller bråk av Stockholms stadsfullmäktige på så sätt, att dessa skrivbiträden anställdes fast i Stockholms stads tjänst och fingo en grundlön, som de alltid skulle uppbara, jämte en pension, som de erhöilo av staden, och sjukhjälp, som de fingo av staden. Men dessutom skulle de av stadsnotarierna, numera assessorerna, erhålla betalning av sportelmedlen enligt taxa för vad de verkligen skrevo. På det sättet hade staden gjort sin skyldighet, och stadsnotarierna fingo fortfarande fullgöra den plikt, som rimligen kunde påläggas dem. Sedan sportlerna indragits, har grundlönen jämte sjukhjälpen utbytts mot avlöning efter ett av staden fastställt lönesystem, bestående av grundlön jämte ersättning från det allmänna efter taxor för vad som skrives, d. v. s. för viss tjänstgöring, och dessutom en del andra förmåner.

Där det finns en vilja, finns det också en väg. Så kan det också ordnas för häradshövdingarnas biträden, om man vill. Men då måste man känna med dessa biträden, som om deras sak vore vår egen. Om de sutte här, skulle de naturligtvis ögonblickligen votera denna sak, men vi sitta här och votera bara för våra egna intressen, och då komma de, som ej äro representerade här, att icke bli i tillfälle att genomdriva vad som ligger i deras intresse. Av häradshövding Borell har nu dock erkänts, att det är ett spektakel, att tiden får gå på detta sätt — ett spektakel för de biträden, som på detta sätt komma ur spelet, som äro så gamla eller, som motionären uttryckt sig, »under längre tid» tjänstgjort, och vilka således icke heller komma i åtnjutande av några pensionsförmåner. Här är således fara i dröjsmål, och man bör gripa sig an med saken. Jag skulle därför vilja yrka bifall till motionen med någon ändrad formulering, som jag nu icke i hastigheten hunnit skriva; jag kom nämligen icke i tid att tänka på detta ärende. Då jag icke har någon formulering färdig nu, skall jag be att få yrka bifall till motionen under åberopande av den motivering, som jag tillåtit mig att framhålla.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Jag skall endast med anledning av herr Borells yttrande erinra om att det redan nu gives andra möjligheter för häradshövdingarna att bisträcka sina biträden, när det gäller betryggande av deras ålderdom än den av honom ifrågasatta vägen, att biträdena skulle vinna inträde i folkskollärarnas pensionsanstalt. Det finns andra möjligheter: bland annat har staten genom den allmänna pensionsförsäkringen berett en sådan möjlighet; även genom enskild livränteförsäkring gives det möjlighet för dem, som hysa ett

*Om
förbättrade
villkor för
 vissa biträden
hos häradshövdingarna.
(Forts.)*

Om
förbättrade
villkor för
vissa biträden
hos häradshövdingarna.
(Forts.)

starkt intresse på detta område, att redan nu sörja för sina medhjälparens åldersförsörjning.

Herr Almkvist: Herr talman! Jag skall endast erinra därom, att i den utredning, som verkställdes av 1923 års sakkunniga, upplystes det, att en jämförelse mellan lönerna enligt den löneplan, vilken skulle komma att gälla, därest biträdena bleve statsanställda, och de avlöningar, som biträdena enligt häradshövdingarnas uppgifter för närvarande åtnjuta, visade, att ett stort antal biträden uppbära högre avlöning än den de skulle komma att erhålla enligt löneplanen, men också å andra sidan att ett avsevärt antal biträden, som nu uppbära oskäligt låg avlöning, genom statsanställning skulle erhålla en välbehövlig förbättring i sina avlöningsförmåner. Men samma jämförelse visar också, att, om biträdena bleve statsanställda, skulle tillhoppa ungefär samma belopp, som nu utgår i löneförmåner, även framdeles komma att utgå.

När man nu säger, att dessa biträden med hänsyn till frågan om deras pensionering äro i ett så synnerligen beklagligt läge, att extra ordinarie åtgärder för den skull borde av riksdagen vidtagas, vill jag erinra därom, att dessa biträden hava en helt och hållet enskild anställning. Till deras avlöning utgår för närvarande icke statsbidrag i någon form. Då är det givetvis svårt för riksdagen att medgiva dem delaktighet i någon av staten upprättad pensionskassa.

Jag ber att fortfarande få yrka bifall till utskottets framställning.

Herr Lindhagen: Nu har jag ett förslag till yrkande färdigt. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t, i avvaktan på lösningen av den genom 1920 års riksdagsskrivelse begärda utredningen, måtte föreslå riksdagen eller eljest vidtaga provisoriska åtgärder för vinnande av det med motionen avsedda ändamålet att skaffa gamla biträden pensionsförmåner.

Herr Luterkort: Herr talman! Jag kan för min del återkalla mitt yrkande om bifall till motionen och instämma i herr Lindhagens yrkande, då detta synes mig fullt täcka de intentioner, som jag haft med min motion. I allt fall vill jag säga, att klämman i min motion är så skriven, att den lämnar full möjlighet för Kungl. Maj:t att beakta problemet i den begränsade form, i vilken jag här framlagt detsamma.

Därefter vill jag till sist med denna utgångspunkt och i anledning av utskottsordförandens ståndpunktstagande fråga: Vilket intresse har egentligen utskottet av att försöka hindra denna lilla handräckning från statens sida åt människor, som faktiskt, herr Almkvist, ha utfört sådant arbete, för vilket riksdagen, om det här gällde konkreta fall, säkerligen skulle förklara sig beredd att lämna ersättning? Jag hoppas åtminstone, att riksdagen skall vara beredd därtill, när riksdagen skall fatta position till den motion beträffande ett konkret fall, som blivit väckt. Jag frågar då: Vad finns det för intresse att kämpa emot detta? Vad är det för intresse att överhuvud taget försöka hindra, att Kungl. Maj:t utreder, hur många sådana här gamla människor det finns, hur många det är, som på grund av sjukdom snart stå odugliga till arbete? Är det inte riktigt, att man gör en sådan undersökning? Jag vågar som sagt vädja till kammaren att låta de synpunkter, som icke äro behöriga på denna sak utan sammanhånga med häradshövdingarnas löneregleringsfråga, vila och vara vad de kunna, samt att låta även mitt yrkande här vara vad det är, nämligen ett försök att hjälpa en grupp människor, som behöva hjälp, vilket ju också vitsordats av herr Borell.

Med frånträdande av mitt förra yrkande ber jag alltså att få anhålla om bifall till det av herr Lindhagen framställda yrkandet.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla den i ämnet väckta motionen; samt 3:o), av herr *Lindhagen*, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t i avvaktan på lösningen av den genom 1920 års riksdagskrivelse begärda utredningen måtte föreslå riksdagen eller eljest vidtaga provisoriska åtgärder för vinnande av det med motionen avsedda ändamål att skaffa gamla biträden pensionsförmåner.

Om
förbättrade
villkor för
vissa biträden
hos häradshövdingarna.
(Forts.)

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Luterkort* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr *Lindhagens* yrkande, uppsattes samt efter given varsel upplästes och justerades en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Lindhagens* under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr *Lindhagen*, erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag vill bara fästa uppmärksamheten på att ingen av de herrar, som kommo in efter debatten, har någon aning om vad herr *Lindhagen* yrkat. De hava sålunda röstat i fåvitsko.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om avskaffande av den ärftliga konungamakten och införande av republik.

Om konungamakten
avskaffande
m. m.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 5, hade herr *Spångberg* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta uttala sig för avskaffande av den ärftliga kungamakten och införande av republik samt hos regeringen begära förslag till de ändringar i grundlagen, som på grund av detta beslut erfordrades.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet anfört:

»Utskottet hyser den uppfattningen, att skäl saknas att till övervägande upptaga frågan om en förändring av statskicket och får alltså hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservationer hade avgivits

1:o) av herrar *Sävström*, *Strömberg*, *G. W. Hansson*, *Larsén*, *Hallén*, *Andersson* i *Igelboda*, *Karlsson* i *Vadstena* och *Sjöström*, som ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Första kammarens protokoll 1925. Nr 17.

Om konungamaktens avskaffande m. m.
(Forts.)

»Beträffande kravet på den ärftliga konungamaktens avskaffande och införandet av republikanskt statsskick hyser utskottet den uppfattningen, att frågan är en av dem, som i den ordning, varom i regeringsformen § 49 mom. 2 och riksdagsordningen § 1 mom. 2 stadgas, före sitt avgörande lämpligen böra underställas allmän folkomröstning. Den grad av aktualitet, som rimligtvis bör präglä en fråga, när dess hänskjutande till allmän folkomröstning påkallas, synes dock utskottet icke för närvarande föreligga beträffande det av motionärerna framförda önskemålet.

Vid sådant förhållande får utskottet, som principiellt ansluter sig till kravet på ett republikanskt statsskick, hemställa, att förevarande motion icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

2:o) av herr *Hellberg*, som likväl ej antytt sin åsikt;

3:o) av herr *Reuterskiöld*, som visserligen funnit varje motivering överflödig, men, då skilda förslag till en sådan förelegat, ansett utskottet böra erinra, att erfarenhetsmässigt väsentliga förändringar av statsskicket gemenligen genomfördes på andra vägar än de parlamentariska, att våra grundlagar ej anvisade någon väg för konungadömet (eller riksdagens) avskaffande, och att för närvarande ingen allvarlig anledning förefunnos till frågans övervägande; samt

4:o) av herrar *David Bergström*, *August Ljunggren* och *Bäckström*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»Erfarenheten har lärt att när förändringar av statsskicket genomföras i ett land, detta gemenligen sker på andra vägar än de parlamentariska. Utslutet bör emellertid, såsom också våra grundlagar giva vid hand, ej vara att även frågor av detta slag handläggas och lösas i laglig och fredlig ordning, därest förhållandena och en utbredd folkmening kräva deras upptagande.

Då det för närvarande så ej kan sägas vara händelsen, hemställer utskottet, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Herr Hansson, Gustav: Som kammarens ledamöter torde finna, har, bland andra, herr *Sävström* m. fl. vid detta utlåtande fogat en reservation. Jag skall inskränka mig till att under hänvisning till reservationens motivering be att få yrka bifall till densamma.

Herr von Geijer: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Winberg: Herr talman, mina herrar! Ehuru icke motionär i föreliggande fråga känner jag mig manad att till det vördade konstitutionsutskottet uttala min djupt kända tacksamhet för det grundliga sätt, på vilket utskottet behandlat det föreliggande ärendet. Utskottet kommer efter denna grundliga behandling av de motiv, som det har att anföra i saken, fram till den ståndpunkten, att det icke ansett skäl föreligga »att till övervägande upptaga frågan om en förändring av statsskicket», och utskottet hemställer alltså, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Gentemot dylika sakskaäl är det ju egentligen omöjligt att argumentera. Att utskottet har denna uppfattning, kan jag naturligtvis icke bestrida. Huruvida denna utskottets uppfattning eller den något avvikande uppfattning i ärendet, som jag hyser, är riktig, lär väl också bli svårt att få klarlagt, om vi skulle hålla en aldrig så lång debatt. Jag skall därför lämna utskottets utlåtande och något litet upphålla mig vid de till utskottsutlåtandet fogade reservationerna av olika kulörer.

Vi ha då först den reservation, vartill herr *Hansson* nyss yrkade bifall,

avgiven av utskottets samtliga socialdemokratiska ledamöter, såvitt jag nu kan se. De göra åtminstone gällande, att de anse, att kravet på avskaffande av den ärftliga konungamakten och införandet av ett annat statskick är en av de frågor, som i den ordning, varom i regeringsformen § 49 mom. 2 och riksdagsordningen § 1 mom. 2 stadgas, före sitt avgörande böra underställas allmän folkomröstning. Samma synpunkt framfördes även vid fjolårets riksdag av socialdemokraterna, då samma ärende förelåg till behandling. Jag tillät mig då säga, att jag naturligtvis med intresse avvaktade den motion vid denna riksdag från socialdemokratiskt håll, som jag ansåg vara en ofrånkomlig logisk följd av den ståndpunkt, de intogo, nämligen en motion om att frågan skall bli föremål för allmän folkomröstning. Emellertid har man tydligen glömt bort denna sak av någon anledning, som jag givetvis icke kan inlåta mig på.

Därefter framhålla samma reservanter, att den grad av aktualitet, som rimligtvis bör präglade en fråga, när dess hänskjutande till allmän folkomröstning påkallas, synes dock icke för närvarande föreligga beträffande det av motionärerna framförda önskemålet. Detta är ganska intressant att läsa. Man säger, att därom kan naturligtvis tvist råda, att spörsmålet icke för närvarande har den aktualitet, som det borde ha, för att man skall vidtaga någon åtgärd. Men om det är så, att det finns frågor, som man anser vara av intresse — hur gör man då för att aktualisera dem? Man inskränker sig i allmänhet icke till att säga, att för närvarande är frågan icke tillräckligt aktuell, utan man går i författning på ett eller annat sätt om att göra frågan aktuell. Om alltså socialdemokraterna hade motionerat i frågan antingen i samma form som den nu föreliggande motionen eller i den formen, att man begärt en folkomröstning i frågan, är det klart, att ett sådant steg hade varit ägnat just att aktualisera spörsmålet. Det synes sålunda, som om den omständighet, som man nu gör gällande, att frågan icke är aktuell, bör föranleda till att man, om man anser den ståndpunkt, som man intagit, principiellt riktig, också bör verka för att saken aktualiseras.

Men jag går vidare i reservanternas rad och träffar min gamle vän och träto broder herr Hellberg i Karlstad, som också är antecknad såsom reservant utan att närmare angiva vad han avser med reservationen. Jag är alltså i den olyckliga belägenheten, att jag överhuvud taget vare sig kan vända mig *mot* reservanten herr Hellberg eller göra något *instämmande* i vad reservanten herr Hellberg har sagt, därför att han har icke sagt någonting.

Går jag vidare, träffar jag på herr Reuterskiöld, som visserligen anser det tvivel underkastat, huruvida någon motivering överhuvud taget skulle vara nödvändig i en fråga som denna — det tycker jag nu är att taga en sak alltför enkelt, ty det bör väl ändå vara ett rätt betydelsefullt spörsmål, frågan om vår författning på den punkt det här rör sig om. Men, säger han, då skilda förslag till en motivering förelegat, anser han, att utskottet bort erinra, att erfarenhetsmässigt väsentliga förändringar av statskicket gemenligen genomföras på andra vägar än de parlamentariska, att våra grundlagar ej anvisa någon väg för konungadömets (eller riksdagens) avskaffande, och att för närvarande ingen allvarlig anledning finnes till frågans övervägande. Herr Reuterskiöld representerar nu egentligen närmast den uppfattningen, att det överhuvud taget icke är möjligt att på laglig, parlamentarisk väg åstadkomma en ändring av vår författning på denna punkt. Det är nu den mest obegripliga ståndpunkt, som man överhuvud taget kan intaga. Å ena sidan säger man, att medborgarna skola vara laglydiga, de skola icke tillgripa någonting, som går utom vår lags eller vår författnings gränser. Men samtidigt säger man, att det är omöjligt att på laglig väg genomföra någonting sådant som en omändring i vårt författningskick på denna punkt, d. v. s. en

Om konungamaktens avskaffande m. m.
(Forts.)

Om konungamaktens avskaffande m. m.
(Forts.)

övergång från monarkiskt till republikanskt statskick. Det är egentligen detsamma som att säga, att om det — såsom alldeles självklart kommer att ske, när vi kommit tillräckligt långt fram i tiden — kommer att visa sig att den statsform, vi nu använda, absolut icke svarar mot tidens krav och att det skulle vara ett brott att icke följa med utvecklingen även i detta avseende — även om vi hade detta klart för oss, kunde vi tyvärr icke göra en förändring på *laglig* väg, vilket är detsamma som att uppmana människor att göra revolution. Det är ett märkvärdigt slag av revolutionärer, som äro allt annat än revolutionära, men som förneka, att utvecklingen kan få sitt uttryck inom ramen av lagar och parlamentariska bestämmelser. Det måste alltid komma någon slags katastrof till sist, om vi skola följa med utvecklingen.

Sedan ha vi en sista grupp av reservanter, bestående av herrar David Bergström, Ljunggren och Bäckström, vilka säga, att erfarenheten har lärt, att när förändringar av statskicket genomföras i ett land, detta gemenligen sker på andra vägar än de parlamentariska. Men, säga de vidare, utslutet bör emellertid, såsom också våra grundlagar giva vid hand, ej vara, att även frågor av detta slag handläggas och lösas i laglig och fredlig ordning, därest förhållandena och en utbredd folkmening kräva deras upptagande. De anse, att det åtminstone ligger inom möjligheternas område, att en sak, varom här nu är fråga, skulle kunna ske på fullt lagliga och parlamentariska vägar, ehuru de äro osäkra på den punkten — såsom liberaler i allmänhet pläga vara, skulle man ju förstås kunna tillägga. Men det finns i alla fall ett litet hopp, de stänga icke fullständigt porten, såsom t. ex. herr Reuterskiöld och andra våra lagkloka och lärda män göra.

Vad själva frågan beträffar, skall ingen inbilla sig, att jag anser detta vara en av de allra största och viktigaste frågor, som mänskligheten i detta ögonblick har att lösa. Nej, det anser jag verkligen icke, men jag anser, att saken har ovillkorligen en viss betydelse, och det så mycket mer, som man gör gällande att vi nu tillämpa demokratiska former och förhållanden i alla avseenden. Då borde man väl, vare sig man tillhör det ena eller andra politiska partiet, så där tämligen enkelt kunna komma överens om att, vad som än må kunna vara överensstämmande med talet om demokrati och dylikt — det är ju som bekant ett svävande begrepp, under vilket man kan inränga nästan vad som helst — så är det ändå något som aldrig lär kunna sägas stå i överensstämmelse med verklig demokrati och verkligt folkvälde — om man skall tala om det — nämligen den monarkiska statsformen och alldeles speciellt den ärftliga monarkien. Detta är någonting, som är fullkomligt omöjligt, och man kan inte ett ögonblick tänka på att inrymma dessa bägge saker under varandra och alldeles speciellt inte i den särskilt tillspetsade eller, jag höll på att säga, extrema form, som vi här i vårt land tillämpa, ty vi höra verkligen till de allra längst tillbakastående nationerna i det avseendet. Jag behöver bara tala om, huru vi t. ex. röra oss med begreppet »majestät» nästan varje dag. Majestät! Vad är det? Är det någon människa, som kan uttyda det begreppet. Egentligen skall det väl betyda något »övermänskligt». Och vi tala om kunglig post — det står på en massa järnvägsvagnar — om kungliga järnvägsstyrelsen och kungliga fångvårdsstyrelsen. Jag vet inte, om vi ha kungliga idiotanstalter, men det förefaller mig inte alldeles omöjligt.

Om vi alltså ta hänsyn till alltsammans detta, så skulle jag vilja resumera vad jag sagt i att då jag i olikhet med herr Reuterskiöld anser, att en sådan omläggning, som utvecklingen ovillkorligen kräver, givetvis helst bör vidtagas på laglig och parlamentarisk väg, och att man icke indirekt bör uppmana folk att gå andra vägar, och då jag gentemot den invändningen, att saken inte för närvarande är tillräckligt aktuell, anser, att det skulle vara ett steg att i rätt stor utsträckning aktualisera just denna sak, om denna kammare t. ex. skulle

besluta bifalla den i ämnet väckta motionen, så hemställer jag, herr talman, med denna motivering om avslag på utskottets hemställan och bifall till den i ämnet väckta motionen.

Om konungamaktens avskaffande m. m.
(Forts.)

Herr Norling: Herr talman! Ehuru jag, alldeles som den föregående ärade talaren, inte har motionerat i frågan och ej heller deltagit i utskottsbehandlingen av densamma, anhåller jag att få uttala min stora tillfredsställelse över den ärendet fullt värdiga behandling, som har ägnats detsamma inom utskottet.

Herr Winberg har nyss ur den socialdemokratiska reservation, som avgivits av herrar Sävström, Strömberg m. fl., citerat vissa delar, nämligen de rader, där det påpekas, att ärendet ännu inte kan anses äga den grad av aktualitet, som måste vara önskvärd, försåvitt en folkomröstning i ärendet skall företagas. Det förefaller mig, som om man gott kunde påstå, att här har anförts ett synnerligen gott skäl för den av herr Winberg påpekade uraktlåtenheten att motionera i den av honom önskade riktningen.

Herr Winberg har även i detta sammanhang för femtioefte gången uttryckt sina djupa bekymmer över demokratin i det här landet. Jag förstår nu egentligen inte, varför herr Winberg inte så att säga håller sig till Herodes. Men beträffande den av honom så ofta påtalade bristen på överensstämmelse mellan teori och praktik hos oss socialdemokrater, skulle jag vilja göra det lilla påpekandet, att denna företeelse inte kan vara mera egenartad än den, att en kommunist gång efter annan uppträder som demokratin målsman. Om jag inte alldeles missförstått herr Winberg, hyser han i själva verket ett mycket överlägset förakt för denna demokrati, vars talan han så ofta för här i kammaren, och han tror, att den realiter har spelat ut sin roll. Det skall bli synnerligen intressant att få bevittna, huruom den ärade talaren i sin fortsatta utveckling kanhända så småningom tar hand om jämväl andra fördettingar bland samhällssystem och samhällsåskådningar. Jag tänker exempelvis på sådana som feodalismen och den absolutistiska monarkien, och jag är fullt övertygad om, att de mycket bättre än demokratin behöva stödet av herr Winbergs välvilja.

Jag anhåller att få yrka bifall till den reservation, som har avgivits av herr Sävström m. fl., ehuru jag helst skulle önskat, att de två sista raderna i motiveringen inte hade funnits.

Herr Hellberg: Herr talman! Det har riktats till mig en direkt uppfordran att ange meningen med min blanka reservation, och även utan denna uppfordran skulle jag nog ha gjort det.

Jag hade för några år sedan tillfälle att mera utförligt uttala min uppfattning i frågan om monarki och republik, och den uppfattning jag den gången gav tillkänna vidhåller jag allt fortfarande. För mig är det uppenbart, att kungadömet principiellt tillhör vad man brukar kalla *l'ancien régime*, den gamla samhällsordningen, då inte bara statschefens, utan mångfaldiga andra poster utgjorde ett slags ärftligt privilegium. Den strider, det är min övertygelse, alldeles bestämt mot demokratiens grundtanke om medborgerlig likställighet, inom vilken förtjänst och duglighet skola få ensamma utgöra grunderna för befordran. Den konstitutionella monarkien är därför en hybrid mellan två oförenliga motsatser. En liten påminnelse om detta förhållande gavs vid denna riksdags början genom den pressdebatt, som då uppstod i frågan, huruvida Konungen fortfarande borde vara tvungen att uppläsa trontalet eller inte.

Jag vet ju mycket väl, att kungadömetts rätt att vara till brukar motiveras därmed, att det representerar kontinuiteten, det genom tiderna bestående och av dem i viss mån oberoende i folkets liv, själva riksidén, som det brukar uttryckas. Denna motivering har alltid förefallit mig mycket svag. Jag är övertygad

Om konungamaktens avskaffande m. m.
(Forts.)

om, att en nytillträdande konung känner sig förpliktad att representera denna idé. Men jag är lika övertygad om, att en nytillträdande president känner sig fullkomligt lika förpliktad att representera samma idé. Det är väl ingen som vill påstå, att den svenska kungen representerar Sveriges idé bättre än den nordamerikanska presidenten representerar Nordamerikas.

Såvitt jag förstår, går det inte att försvara den konstitutionella monarkin med några hållbara förnuftsskäl. Men däremot går det alldeles utmärkt bra att försvara den med folkpsykologiska skäl. Det finnes nämligen en hel del mer eller mindre primitiva behov, som den i hög grad tillgodoser. Det är kanske litet svårt att angiva, vilka dessa äro, men jag vill ge några antydningar. Det finnes hos många människor — kanske hos de flesta — ett begär efter det underbara, det övernaturliga, jag skulle nästan vilja säga det oförnuftiga. Detta begär visar sig på det religiösa området, det visar sig på det ekonomiska området, och det visar sig också på det politiska området, och jag anser, att kungadömet just tillfredsställer detta begär på ett mycket tillfyllestgörande sätt. Det finnes också hos många människor en böjelse för avgudadyrkan och underkastelse även i detta livets förhållanden, och också denna böjelse tillgodoses av kungadömet. Och så sensationslystnaden icke att förglömma. Man minns, hur i det gamla Rom det brukade uttalas, att folket behöfde först och främst två ting för att känna sig väl tillfreds: *panem et circenses*, bröd och skådespel. Och det är ju obestridligt, att kungadömet genom sin pomp och ståt ger ett mycket lystert skådespel. Demokratien är grå och ledsam, läser man oupphörligt i höger-tidningarna, och folket för dessa högertidningar fullkomligt rätt. Folket vill ha kvar den kungliga glansen. Visserligen finns det vissa folk, som ha gjort en kraftansträngning att emancipera sig från denna elementära lystnad och införa republiken, men hur det är, så sitter även hos dem den gamla Adam kvar. Det har berättats mig av ögonvittnen, att ingenstans bli kungliga personer så firade och så servilt underdånigt bemötta som i »det stora landet i väster, där ingen kung finns och inga kitsliga präster», som det står i den gamla visan.

Ja, när det är så, då förstår man, att det i ett gammalt kungastyr land som Sverige inte kan finnas mycken mark för republiken. Detta erkänna också samtliga vänsterreservanter. De socialdemokratiska reservanterna hävda, såsom en föregående talare redan anmärkt, att frågan om republikens införande alltid bör föregås av folkomröstning. Det håller jag fullkomligt med dem om; frågan är av den natur. Men jag håller också med dem om, att den inte alls är aktuell för närvarande. Låt oss se på riksdagspartierna — de få väl anses något så när representera folkmeningen. Hur stå de till denna fråga?

Högerpartiet utgör, såsom vi veta, monarkiens gamla fasta sköldborg, och utanför detta fylka sig bondeförbundarna lika mangrant. Vad de borgerliga vänsterpartierna beträffar, så är det mitt intryck, att de nästan genomgående bestå av goda monarkister, något litet dämpade av sin demokratiska åskådning. Och vad socialdemokraterna anbelangar äro de programenligt och principiellt republikaner, vilket också angives i deras reservation; men praktiskt taget förefaller det mig, om jag nu får uttrycka mig litet oegentligt, som om de i allt större omfattning skulle bli rojalistiska republikaner, på god väg att övergå till republikanska rojalister. Vad slutligen den lilla kommunistiska skaran angår, så vet man, att den alltjämt brinner för sovjetrepubliken, som i verklig-heten inte är någonting annat än ett nytt fåtalsvälde, endast hänsynslösare än det gamla, mera despotiskt och frihetsförkvävande än den gamla tsarismen — herr Winberg förebrådde socialdemokraterna, att de inte motionerat för republikens införande, men de vänta nog i sin ordning på, att herr Winberg skall komma med en motion, som avser att lyckliggöra vårt land med det ryska styrelse-sättet.

Under sådana förhållanden förefaller det mig, att de frisinnade reservan-

terna ha fullkomligt rätt i sitt påstående, att några sådana förhållanden och någon så starkt utbredd folkmening, som skulle fordras, för att ett förslag om införande av republik skulle upptagas, inte föreligger. Jag för min del är rätt förvissad om, att jag åtminstone inte får uppleva den tid, då någon ändring i detta avseende uppstår, och därför har jag vid detta tillfälle intet yrkande att göra.

Om konungamaktens avskaffande m. m.
(Forts.)

Herr Winberg: Ja, herr talman, endast ett par ord till herr Norling. Jag skulle vilja säga honom, såsom jag visst haft tillfälle att säga en gång förut, att det skulle vara klokt av honom att mera intressera sig för sin egen utvecklingsbana än för min, ty jag tror, att jag ordnat min utveckling ganska bra. Jag tror nämligen icke, att den företer sådana kurvor som herr Norlings gör, enligt vad som ibland påstås till och med i den egna partipressen.

När herr Norling yttrade, att jag alltid skulle föra demokratiens talan, vill jag säga: ja, det är möjligt, att jag gör det, d. v. s. om jag verkligen än i dag kan hitta på något, som är demokratiskt. Vad jag i allmänhet haft tillfälle att vända mig emot är denna ynklighet, som går under namn av »demokrati», men som i verkligheten är allting annat än demokrati. Det är mot den jag vänder mig, herr Norling. Den sortens demokrati predikar jag icke, ty det finnes sanneligen nog och övernog av den, utan att jag behöver agitera för den.

Till sist vill jag säga med anledning av herr Norlings yttrande, att jag mera borde vända mig mot Herodes: Ja, det skall jag göra, när jag får klarhet om, huruvida herr Norling representerar Herodes eller Pilatus. Hittills är detta oklart, men när det blir klarlagt, så kanske jag kan tillmötesgå herr Norling åtminstone i den delen.

Herr Lindhagen: Det föreliggande ärendet måste väl i alla fall ha någon viss, om icke reell så dock formell vikt, eftersom det finnes så många reservationer till ett så ofantligt kort betänkande och då motiveringarna till var och en av reservationerna äro längre än motiveringen till själva betänkandet. Det beror på, att det finnes gamla åsikter, som man vill stå för något litet, innan det vuxit för mycket gräs över desamma.

Nu vill jag säga, att det icke finnes någon reservation, som jag kan ansluta mig till, ty alla reservanterna ha undvikit frågans realitet. Åtminstone jag tycker, att reservationerna knappast äro öppna och uppriktiga. De skylla på, att man bör avvakta den allmänna meningen, anställa folkomröstning med mera dylikt. Ja, vad är det, som skapar den allmänna meningen? Det är, att varje individ börjar med att ha sin egen mening och isynnerhet tänker man sig, att folkets representanter icke skola vänta på andras mening ute i landet, utan att de skola föregå med gott exempel och skapa sig en egen mening, och om man finge höra, vari den består, skulle den kanhända sprida sig även till folket. Här är bara fråga om, att vi skola uttala vår mening.

Jag har vid ett par föregående tillfällen av eget initiativ sysslat med denna fråga. Jag skapade mig genast en egen mening, och sista gången jag motionerade i frågan — det är två gånger, som jag motionerat i en liten avhandling, kan jag säga — utvecklade jag de historiska och aktuella skäl, som objektivt sett utan någon affekt påkalla ett sådant steg, som motionärerna föreslagit.

Detta steg måste väl ändå en gång tagas, ty man kan väl icke i evigheternas längd bibehålla en medeltida krigsinstitution och låta den gå i arv till mer eller mindre från livets realiteter bortkomna ättlingar, utan man måste uppfinna en ny ordning. Om detta finnes ingenting alls nämnt i reservationerna. Reservanterna vänta på, att någonting skall ske, på samma gång som man är glad och nöjd att kunna säga, såsom herr Hellberg tillade, att detta kommer icke att ske i min tid, och då är åtminstone jag säverad.

Om konungamaktens avskaffande m. m.
(Forts.)

Att herr Norling uttalat sig emot de två sista raderna i socialdemokraternas reservation, där det verkligen står, att de principiellt ansluta sig till kravet på ett republikanskt statsskick, betyder således endast, att herr Norling för egen del icke i princip ansluter sig till detta krav, och det är ju hans fullkomliga rättighet. Sålunda se vi, att socialdemokraterna i fråga om den principiella anslutningen till kravet på ett republikanskt statsskick äro delade.

Nu har jag emellertid funnit, att denna fråga, som förr för mig framstod som en formaldemokratisk fråga, som en toppfråga för formaldemokratiens realiserande, icke hjälper tillräckligt. Ty erfarenheten har sedan allt mer lärt mig, att *alla partier* — även de längst till vänster stående sovjetkommunister, höglundskommunister och vad de nu allt heta liksom det vänstersocialistiska partiet på sin tid — man må nu aldrig så mycket tala om borgerlighet och borgerliga partier, alla äro byggda i sitt eget inre liv på en genomförd borgerlig ordning. Överallt finnes det en kung, en eller flera kronprinsar, ett hov, en första kammare, en andra kammare, en gränslös och skräckingivande byråkrati, en härsmyndighet och ett disciplinerat nummerfolk och framför allt finnes det inom alla dessa partisamhällen en ofantlig avundsjuke och ett fikande och klättrande efter makten, äran och fördelarna.

Alla partier äro sålunda i grund och botten fullkomligt borgerliga, den mänskliga naturen är borgerlig, och man kan då fråga sig, och i varje fall frågar jag mig, huru skola de längst till vänster stående partierna kunna fullfölja anspråken på att avskaffa borgerligheten på andra håll, då de icke börja med sig själva, och sålunda fullkomligt sakna kompetens till detta.

Vad jag vill ha bort, herr talman, det är monarkien och dess institutioner överallt, icke blott den krönte utan även den okrönte, och i avvaktan på dessa förlovade tider ber jag att nu få yrka bifall till motionen.

Överläggningen ansåg härmed slutad, varefter jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, dels på godkännande av det nu föredragna utlåtandet, dels på godkännande av den av herr Sävström m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades propositionen på utlåtandets godkännande vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 6, i anledning av väckt motion om beredande av möjlighet att i större landskommuner överflytta vårdandet av folk- och fortsättningsskoleväsendet till den borgerliga kommunen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckta motioner om förnyad utredning angående inrättande av en hovrätt för de fyra nordligaste länen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Efter föredragning av de vid sammanträdet början avlämnade kungl. propositionerna hänvisades dessa, nr 90 och 99 till jordbruksutskottet, nr 94, såvitt angick pensionsväsendet, till bankoutskottet och i övrigt till jordbruksutskottet, nr 95 till statsutskottet, nr 96 till behandling av lagutskott samt nr 98 till bevillningsutskottet.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av väckta motioner om sänkning av åldersgränsen för dels politisk och dels kommunal rösträtt;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av väckt motion med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen; samt

nr 16, i anledning av väckt motion angående upphävande eller ändring av 10 kap. 14 § strafflagen; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion om statens övertagande av hela verksamheten för fullföljande av lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 11 kap. 2 och 4 §§ vattenlagen; samt

nr 11, i anledning av väckt motion angående förändrad grund för beräkning av ersättning till arbetare, som blivit skadad genom olycksfall i arbete, under den s. k. karenstiden.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 69, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 6, 7, 8 och 21 §§ i lagen den 14 juni 1917 om införsel i avlöning, pension eller livränta dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning.

Avgåvos och hänvisades till särskilda utskottet nedannämnda motioner:

nr 205, av herr *Wahlmark*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsväsendets ordnande; och

nr 206, av herr *Pers*, i samma ämne.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.31 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 13 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.

Justerades protokollen för den 7 och den 10 innevarande månad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 8, angående regleringen för budgetåret 1925—1926 av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 17 maj 1923 om utgörande av en särskild stämpelavgift i vissa fall vid köp, byte eller införsel till riket av pärlor med flera lyxvaror.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 71, till Konungen i anledning av väckta motioner om tullfrihet för konstgjorda garvningsmedel.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 72, till Konungen i anledning av väckt motion om beredande av möjlighet att i större landskommuner överflytta vårdandet av folk- och fortsättningssskoleväsendet till den borgerliga kommunen.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Att ledamoten av riksdagens första kammare *Erik Abrahamsson* på grund av sjukdom (Tracheo-bronchitis acuta; neurasthenia) är förhindrad delta i riksdagsarbetet under minst 2 veckor, intygas härmed.

Jönköping den 12 mars 1925.

Einar Ekholm,
leg. läkare.

Att ledamoten av riksdagens första kammare *E. E. Svänsson* är i behov av sjukhusvård t. o. m. den 14 mars 1925, intygas.

Stockholm den 11 mars 1925.

Israel Holmgren.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, första lagutskottets utlåtanden nr 15 och 16 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 9—11.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3.38 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
